

Aanvullend Archeologisch Onderzoek in Monster-Poeldijk, 'vindplaatsen A en B'.

W.K.Vos

met bijdragen van

K. Hänninen,
C.G. Wiepking

COLOFON

ADC Rapport 37

Aanvullend Archeologisch Onderzoek in Monster-Poeldijk, 'vindplaatsen A en B'.

Auteur: W.K. Vos
met bijdragen van: K. Hänninen en C.G. Wiepking
In opdracht van de gemeente Monster
Ontwerp: 1 Nacht IJs (Hans Blom) Amersfoort

© ADC, Bunschoten, januari 2000

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ISBN 90 805183 1X

Archeologisch Diensten Centrum
Postbus 112
3750 GC Bunschoten

Het college van B & W van de gemeente Monster binnen de kringgreppel van een Romeinse grafheuvel.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Vooronderzoek	6
3	Vraagstelling	8
4	Methode	9
5	Resultaten van onderzoek	12
	5.1. Grondsporen en structuren	12
	5.2. Landschappelijke context	28
	5.3. Vondsten	29
	Aardewerk (C.G. Wiepking)	29
	Overige materiaalcategorieën	32
6	Waardering van de vindplaatsen	34
7	Conclusies	36
	Literatuur	37
	Bijlage 1. Waardering van botanisch materiaal (K. Hänninen).	39
	Bijlage 2: Waardering van de vindplaatsen.	41

Afb. 1

1 Inleiding

Van 24 januari tot en met 23 februari 2000 is een Aanvullend Archeologisch Onderzoek (AAO) uitgevoerd op een toekomstig bouwterrein in Poeldijk, gemeente Monster. Opdrachtgever was de gemeente Monster, die het onderzoek heeft gefinancierd. De opgraving werd uitgevoerd door archeologen van het Archeologisch Diensten Centrum (ADC). Aanleiding voor het onderzoek zijn de voorgenomen nieuwbouwplannen op de desbetreffende locatie, waar in de toekomst ongeveer 300 nieuwe woningen zullen worden gebouwd. De hiermee gepaard gaande bouwactiviteiten en inrichting van het terrein zullen worden uitgevoerd in vijf fasen en gereed zijn in januari 2005.

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de noordoostelijke rand van de bebouwde kern van Poeldijk, in het bestemmingsplan Poeldijk-Noordoost. Het opgravingsterrein is aan de noordkant begrensd door de Verburghlaan en de Arckelweg, en aan de zuidzijde door hedendaagse bebouwing van glastuinbouw en woningen. Het terrein was in gebruik als weidegebied (Afb. 5).

Op grond van een eerder uitgevoerde Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) door de Dienst Stadsontwikkeling van de gemeente Delft waren de verwachtingen voor het gebied betrekkelijk hoog.¹ Op de locatie bleken zich twee archeologische vindplaatsen (vindplaats A en B) te bevinden, die vermoedelijk als een groot geheel mogen worden geïnterpreteerd. Aangezien het onderzoeksgebied niet integraal kon worden behouden, diende de archeologische waarde van het gebied door middel van proefsleuven te worden onderzocht.

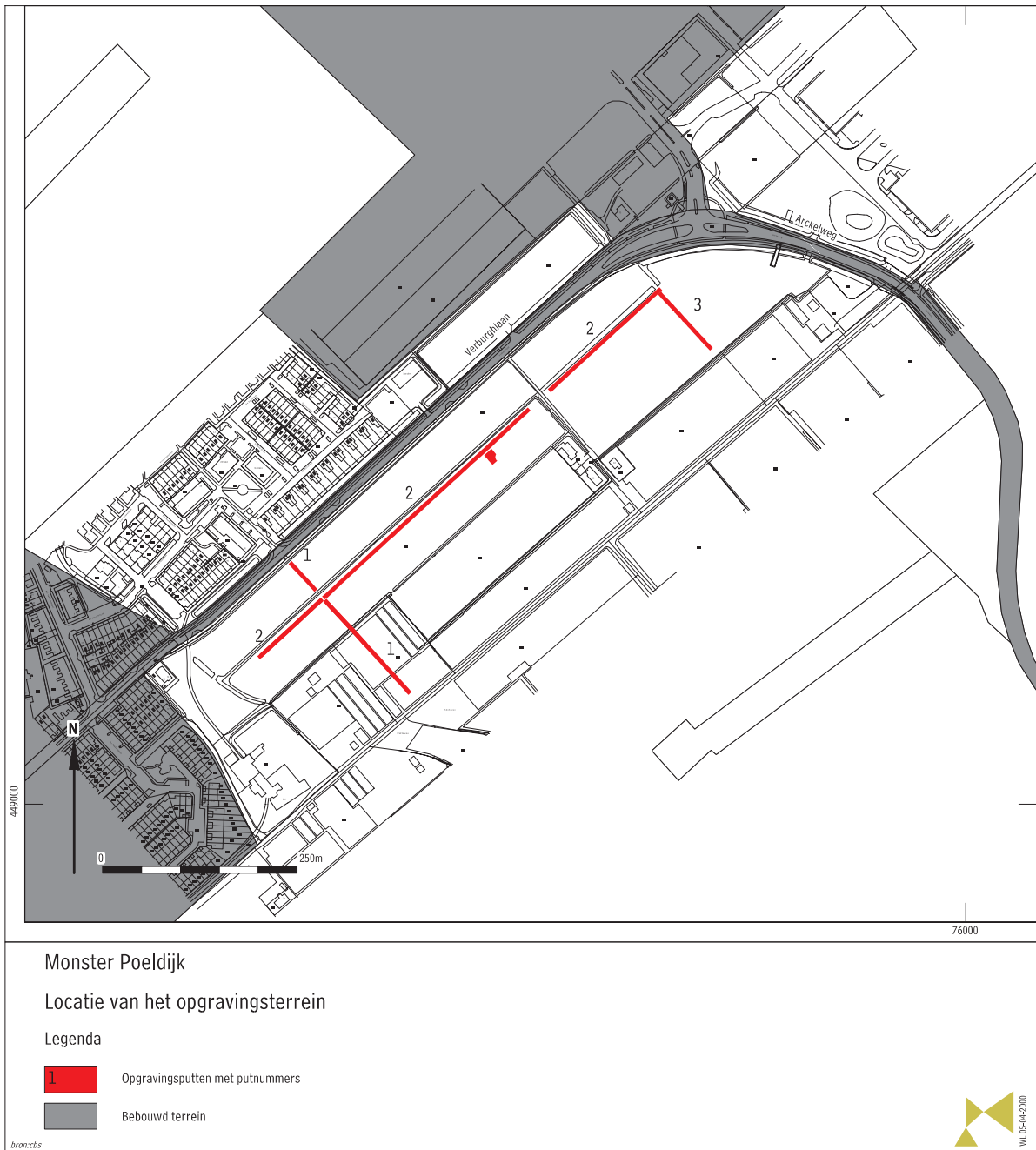
Het project werd vanuit de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) voorbereid door A.D.C. Otte-Klomp van de Sector Behoud. Van de kant van de gemeente Monster was onder andere M.J.L. Dogger van de afd. Civieltechniek erbij betrokken. Het archeologisch veldwerk is uitgevoerd door het ADC en stond onder leiding van W.K. Vos. De veldarcheologische leiding was in handen van G.R. Tak, daarbij ondersteund door de veldtechnicus K. Fuchs en assistent R.W. van der Kolk. Aanvullende bodemkundige waarnemingen zijn verricht door W.K. van Zijverden en uitgewerkt door M. van Dinter. Archeobotanisch waarderingsonderzoek is uitgevoerd door K. Hänninen van BIAX consult uit Amsterdam. Het onderzoek van het aardewerk is gedaan door C.G. Wiepking. Computerwerkzaamheden, zoals digitaliseren, de invoer en bewerking van data, en de opmaak van tekst en afbeeldingen zijn uitgevoerd door verscheidene medewerkers van het ADC. Tot slot dient hier nog vermeld, *last but not least*, de inzet van de Maurikse kraanmachinist B. de Wit.

De vondsten van het AAO zullen ter deponering aan het provinciaal depot voor bodemvondsten van de Provincie Zuid-Holland worden aangeboden. De overige documentatie van het onderzoek zal worden ondergebracht in het archief van de ROB te Amersfoort.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE VINDPLAATS:

Provincie	Zuid Holland
Gemeente	Monster
Plaats	Poeldijk
Toponiem	Poeldijk Noordoost
Objectnaam:	vindplaatsen A en B
ROB-objectcode	37B-120N
Gemeentecode	MONR00
Centrumcoördinaten:	75,385 / 449,182
Kaartblad	37 B
Periode	IJzertijd - Romeinse tijd
ADC projectnummer	3192000

1. Bult & Groen 1999.

Afb. 2

2 Vooronderzoek

Al sinds 1947 stond vast dat op het terrein de restanten van twee verschillende 'woonniveaux' aanwezig waren, gescheiden door een blijkbaar natuurlijk afgezette kleilaag (Afb. 3).² Het in 1999 door Delft uitgevoerde booronderzoek heeft deze bevindingen bevestigd en verder aangevuld. Tijdens die kartering zijn in het plangebied drie zones onderscheiden, die van west naar oost zijn te omschrijven als vindplaats A, een tussengebied en vindplaats B (Afb. 2 en Afb. 4). Daarbij was overigens niet duidelijk of er sprake was van één nederzettingsterrein waarvan het middenstuk later geheel is geërodeerd of dat het daadwerkelijk twee nederzettingen betrof.³

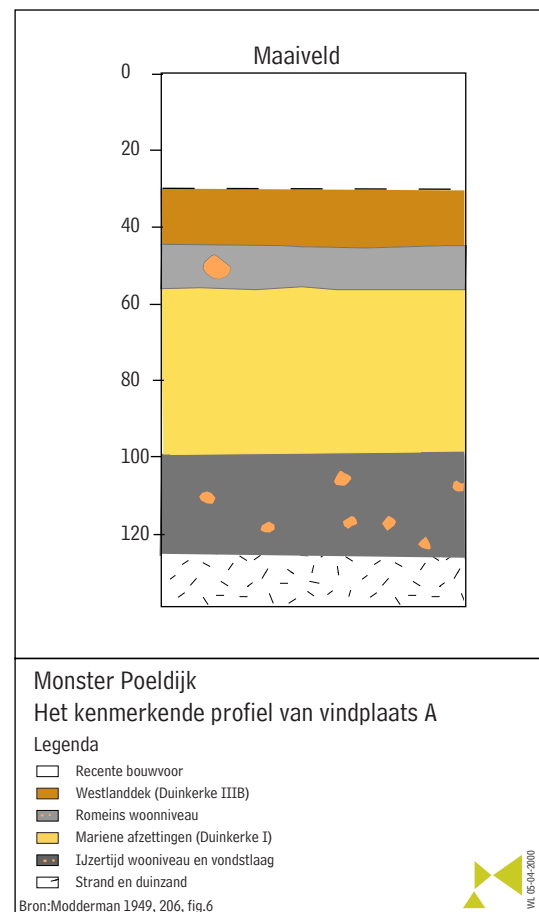
Op vindplaats A werd zowel materiaal uit de Romeinse periode als uit de IJzertijd aangetroffen. De jongste en hoogstgelegen woonlaag bevond zich gemiddeld 35 - 60 cm onder maaiveld (0,15 - 0,40 m ÷ NAP) en was op basis van een aantal handgevormde en Romeinse scherven in de Romeinse tijd te dateren. De laag is te beschouwen als de top van

2. Modderman 1949, 206-207, fig.6. De vindplaats staat in het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de ROB bekend onder waarnemingsnummer 24303, objectcode 37BN-24; Van Heeringen 1983, 126, vindplaats nr.123 (Dijkpolder).
3. Bult & Groen 1999, 23. De door Modderman in de jaren veertig beschreven vindplaats komt overeen met vindplaats A.

de afzettingen die vanwege overstromingen - de zogenaamde Duinkerke I-transgressiefase - op het terrein zijn achtergebleven. De hier genoemde transgressieperiode (300 - 50 v.Chr.) heeft grote invloed gehad op de bewoningsmogelijkheden van het onderzoeksgebied gedurende de IJzertijd en de Romeinse periode, waarover later meer in hoofdstuk 5. Die Duinkerke I afzettingen bevonden zich weer bovenop (de hoogste delen van) een strandwal. Dergelijke strandwallen vormden zich over het algemeen vanaf het Laat-Neolithicum en waren betrekkelijk hoog en droog gelegen delen in het kustgebied. Op de strandwalresten in het onderzoeksgebied werden de resten van een tweede woonlaag (loopvlak) aangetroffen, op een gemiddelde diepte van 100 cm onder maaiveld. De waarneming uit 1947 sprak van een laag met 'houtschool en fijn schervenpuin van inheems aardewerk',⁴ hoewel tijdens de grondboringen van vorig jaar dergelijke aanwijzingen niet naar boven zijn gekomen. Toch werd de bewuste laag wel aangetroffen, meestal op de flanken van het strandwallichaam en bestaande uit een humeuze venige zandlaag waarin ook klei kon voorkomen.

Op vindplaats B is dezelfde bodemsamenstelling aanwezig, maar ontbreekt blijkbaar het loopvlak uit de IJzertijd. Het Romeinse woonniveau lag hier gemiddeld iets dieper, vanaf ongeveer 50 cm onder maaiveld en uit de grondboringen van de vindplaats kwamen goed dateerbare scherven van geverfd Romeins aardewerk uit de late 2^e - begin 3^e eeuw na Chr.⁵ De geconcentreerde aanwezigheid van divers huisafval als botfragmenten en kleine fragmenten aardewerk, houtschoolpartikels en fosfaatrijke vuile grond gaven de idee dat op vindplaats B sprake zou zijn van een nederzettingsterrein. Deze geconcentreerde zone is te omschrijven als een regio met een hoge archeologische verwachting. Daaromheen bevonden zich zones met een wat lagere archeologische verwachting. In die gebieden ontbraken bewoningssporen maar werd wel het Romeinse loopvlak aangetroffen.

Ten slotte zijn beide vindplaatsen afgedekt door een ongeveer 25-40 cm dikke bruingrijze kleilaag (Westlanddek), die wordt geïnterpreteerd als een Middeleeuwse Duinkerke IIIB afzetting. Dat geldt ook voor het ongeveer 200 m lange gebied tussen de beide vindplaatsen. Uit de boorkartering volgde dat daar de Duinkerke III afzettingen het Romeins oppervlak van de afzettingen van Duinkerke I hadden geërodeerd.⁶

Afb. 3

4. Modderman 1949, fig.6.
5. Bult & Groen 1999, bijlage III, boring 4-16b: Geverfd aardewerk: techniek d, naar Brunsting 1937.
6. Bult & Groen 1999, 26.

3 Vraagstelling

De vraagstelling van het Aanvullend Archeologisch Onderzoek (AAO) was meerledig.⁷ Naast de verdere bestudering van de ouderdom, aard, kwantiteit en kwaliteit van de bewonings-sporen op beide vindplaatsen, diende tevens de omvang of begrenzing van de grondsporen in het gehele onderzoeksgebied nauwkeurig te worden vastgesteld. Daarbij moest antwoord worden gegeven op de vraag of er een relatie bestond tussen beide vindplaatsen, en zo ja welke.

De resultaten van dit onderzoek hebben geresulteerd in het onderhavige rapport, waarin de onderzoeksgegevens zijn beschreven en verwerkt. Op basis hiervan zijn voorstellen geformuleerd tot (gedeeltelijk) behoud van de vindplaatsen en/of eventuele archeologisch vervolgonderzoek. Dit is terug te vinden in het hoofdstuk Conclusies en aanbevelingen.

De aan het AAO ten grondslag liggende algemene en specifieke vraagstellingen zijn in het onderstaande op een rij gezet:

1. Hoe is de begrenzing van de archeologische grondsporen binnen de te onderzoeken terreingedeelten?
2. Wat is de ouderdom en de aard van deze sporen en structuren?
3. Hoe groot is de kwantiteit van de sporen? Hoe zijn te typeren en laten ze zich groeperen tot structuren?
4. Wat is de conserveringstoestand van de archeologische resten, dat wil zeggen de kwaliteit van zowel de grondsporen als de mobiele vondsten?
5. Wat is de fysisch-geografische en landschappelijke context?
6. Hebben er tijdens en/of ná het menselijke gebruik van het onderzoeksterrein in het verleden sedimentaire, erosieve of antropogene processen plaatsgevonden die de vindplaatsen hebben verstoord?
7. Is er sprake van enige relatie tussen beide vindplaatsen en zo ja in welke zin?
8. Hoe zijn de vindplaatsen te waarderen?

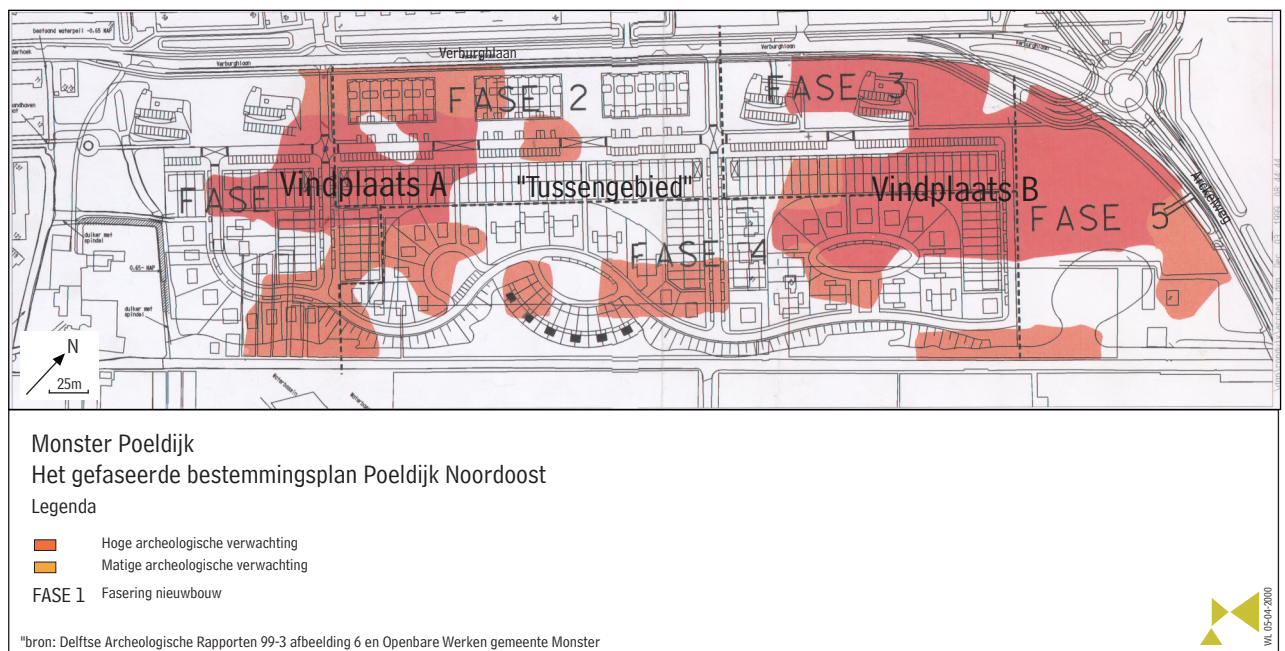
7. Voor het onderzoek heeft de ROB geen Programma van Eisen (op)gesteld.

4 Methode

Het onderzoek voorzag in de aanleg van drie langgerekte proefsleuven met een breedte van 4 meter en een variabele lengte ter beantwoording van de gestelde vragen. De methode en de positie van deze sleuven was ingegeven door de ligging van de toekomstige rioleringsbuizen op de nieuwbouwlocatie (Afb. 2 en Afb. 4). De langste sleuf is bijna over de gehele lengte van het onderzoeksterrein gegraven, en gaf daarmee een prachtige doorsnede van respectievelijk vindplaats A, het 'lege' tussengebied en vindplaats B. Deze opgravings-sleuf met werkputnummer 2 had een lengte van ongeveer 510 meter (Afb. 5). De twee andere proefsleuven zijn haaks op deze werkput aangelegd. De ene op vindplaats A, ter hoogte van de toekomstige kruisende wegen in het plangebied 'Fase 1', anders gezegd in het verlengde van de huidige Van de Graafstraat. Deze werkput 1 had een lengte van ongeveer 170 meter.

De andere op vindplaats B, in de uiterste noordpunt van het plangebied 'Fase 5', waar de toekomstige rioolsleuf zal afbuigen in zuidoostelijke richting. Deze werkput 3 had een lengte van maar ongeveer 70 meter. Dit is veroorzaakt doordat de sleuf niet verder in oostelijke richting kon worden aangelegd in verband met de aanwezigheid van tuinderskassen op het terrein.

Afb. 4

De opgraving is grotendeels machinaal geschied. Hierbij is, na overleg met de ROB, naar inzicht van de opdrachtnemer telkens maar één opgravingsvlak aangelegd op sporenniveau of op het niveau van een cultuur- of woonlaag. Bij deze sporenvlakken is vaak eerst uitgegaan van de bevindingen het karteringsonderzoek, en heeft de machine vervolgens de put langzaam op de juiste diepte gebracht.

Alleen op vindplaats A, daar waar meer dan een cultuurlaag werd vermoed, zijn twee horizontale opgravingsniveaus gegraven. De eerste opgravingsvlakken lagen gemiddeld tussen 0,20 - 0,40 m ÷ NAP. Het op vindplaats A gegraven tweede vlak lag op ongeveer 0,55 - 0,70 m ÷ NAP en is plaatselijk nog meer verdiept naar ca. 1,00 m ÷ NAP om onder meer de diepte van de grondsporen te bepalen. De vlakken zijn met behulp van de schaaftak van de hydraulische graafmachine beter 'leesbaar' gemaakt en waar nodig met de schop verder

bijgewerkt. In totaal is een maaiveldoppervlak van 2956 m² blootgelegd en is met de bijtelling van meerdere horizontale vlakken 3574 m² onderzocht.

Alle grondsporen zijn in het horizontale vlak gedocumenteerd en van vrijwel alle is tevens de verticale doorsnede vastgelegd. Alleen in werkput 3 op vindplaats B, waar slechts één vlak kon worden aangelegd, zijn de sporen over het algemeen niet verder onderzocht of afgewerkt. Dit kwam omdat er sprake was van een zeer grote hoeveelheid grondsporen, en daarbij is conform het onderzoeksvoorstel gepoogd een relevante selectie verticaal te documenteren. Het vlak was bovendien soms nog zeer 'vuil' en aanwezige sporen bleken vaak nog te zeer verweven en moeilijk van elkaar te onderscheiden. Eigenlijk hadden daar twee en vermoedelijk zelfs drie opgravingsniveaus moeten worden aangelegd, maar daar was gezien de tijd en het geld geen ruimte voor. Dit zal bij eventueel vervolgonderzoek op vindplaats B als uitgangspunt moeten worden meegenomen.⁸

Van elke werkput is ook een profielwand opgeschaafd en getekend. Bij put 1 is dat het noordoostprofiel geweest, bij put 2 het zuidoostelijke profiel en van put 3 is de informatie van de zuidwestelijke profielwand vastgelegd. In totaal is daarmee bijna 800 m profiel gedocumenteerd, met een gemiddelde diepte tot 0,80 m ÷ NAP (Afb. 6). De maximale diepte van een aangelegde profielwand vond plaats bij het coupen van grondsporen op vindplaats A en reikte tot maximaal 2,40 m ÷ NAP, anders gezegd bijna 3 meter onder het huidige maaiveld.

Afb. 5 Opname vanuit het zuidoosten op een gedeelte van het opgravingsterrein, met links op de foto de stortgrond van werkput 2.

Het in de grondsporen aanwezige vondstmateriaal is zo goed mogelijk verzameld door middel van het schaven, coupen of doorspitten van het spoor. Het materiaal is gewassen en vervolgens gesplitst op soort (aardewerk, bot, baksteen, natuursteen, etc.), waarna het is ingevoerd in de computer en verwerkt door materiaalspecialisten. Er is van elke vindplaats een grondmonster genomen ten behoeve van archeobotanisch waarderingsonderzoek. De resultaten daarvan staan verwoord in bijlage I.

Tot slot zijn de in het veld gemaakte tekeningen digitaal opgeslagen en gebruikt bij de uitwerking van het onderhavige rapport.

8. Zie verder het hoofdstuk Conclusies en aanbevelingen.

Afb. 6 Overzicht van een gedeelte van het zuidoostelijke profiel van werkput 2 in het 'gebied tussen vindplaats A en B'.

5 Resultaten van onderzoek

5.1. Grondsporen en structuren

In alle drie de opgravingsputten zijn grondsporen aangetroffen. Het betreft hier de resten van greppels, kuilen en paalsporen (paalgaten en paalkuilen) die verdeeld kunnen worden naar twee verschillende perioden: de IJzertijd en de Romeinse tijd. Hoewel er ook wel wat Laat-Middeleeuws vondstmateriaal is gevonden, zijn er geen grondsporen uit die periode getraceerd. Tevens is nog een aantal recente ingravingen aangetroffen, die met een afwijkend raster zijn aangegeven op het sporenoverzicht (Afb. 7).

De sporen zijn zowel per werkput als per periode beschreven in drie zones: allereerst die van en om vindplaats A, daarna die van het tussengebied en als laatste de sporen van en rondom vindplaats B. Ook de onderstaande afbeeldingen van deze paragraaf zijn op deze manier geordend.

Tussen de verschillende proefsleuven bestond een groot verschil voor wat betreft de sporendichtheid. In werkput 1 zijn aanmerkelijk minder sporen gevonden dan in de andere twee proefsleuven. De put is opgesplitst in twee gedeelten, waarbij de kopse kanten aan weerszijden van een recente afwateringssloot liggen. In het zuidoostelijke deel van put 1 zijn redelijk wat grondsporen aangetroffen. Hier zijn twee opgravingsvlakken aangelegd, waarbij het eerste overeenkwam met het loopvlak van de Romeinse tijd (ca. 0,25 m ÷ NAP). Op dat niveau restten geen Romeinse grondsporen, maar wel een paar onduidelijke donkere verkleuringen van wat mogelijk (sub)recente kavelsloten zijn geweest en een rijtje sporen van mogelijke diergangen. Wel is een aantal vlakvondsten gedaan van (inheems)-Romeins aardewerk.

Het tweede opgravingsvlak (vanaf 0,50 m ÷ NAP) bevatte meer sporen die allemaal, op basis van het uit de sporen afkomstige vondstmateriaal, gedateerd zijn in de IJzertijd (Afb. 8). Gelet op de spoordichtheid en de aanwezigheid van een vuile woonlaag met klein scherfmateriaal, is besloten om dit tweede vlak niet overal aan te leggen, maar alleen in de eerste 55 meter van het zuidoostelijke deel van de werkput. Nog verder in zuidoostelijke richting namen beide kenmerken weer sterk af, zodat daar verder is afgezien van nader onderzoek naar grondsporen uit de IJzertijd. Daarbij zijn tegelijkertijd de eerder gedane bevindingen over het reliëf van het strand- en duinzand op de vindplaats in gedachten gehouden, want vermoedelijk duikt daar de vuile woonlaag van de strandwal af.⁹

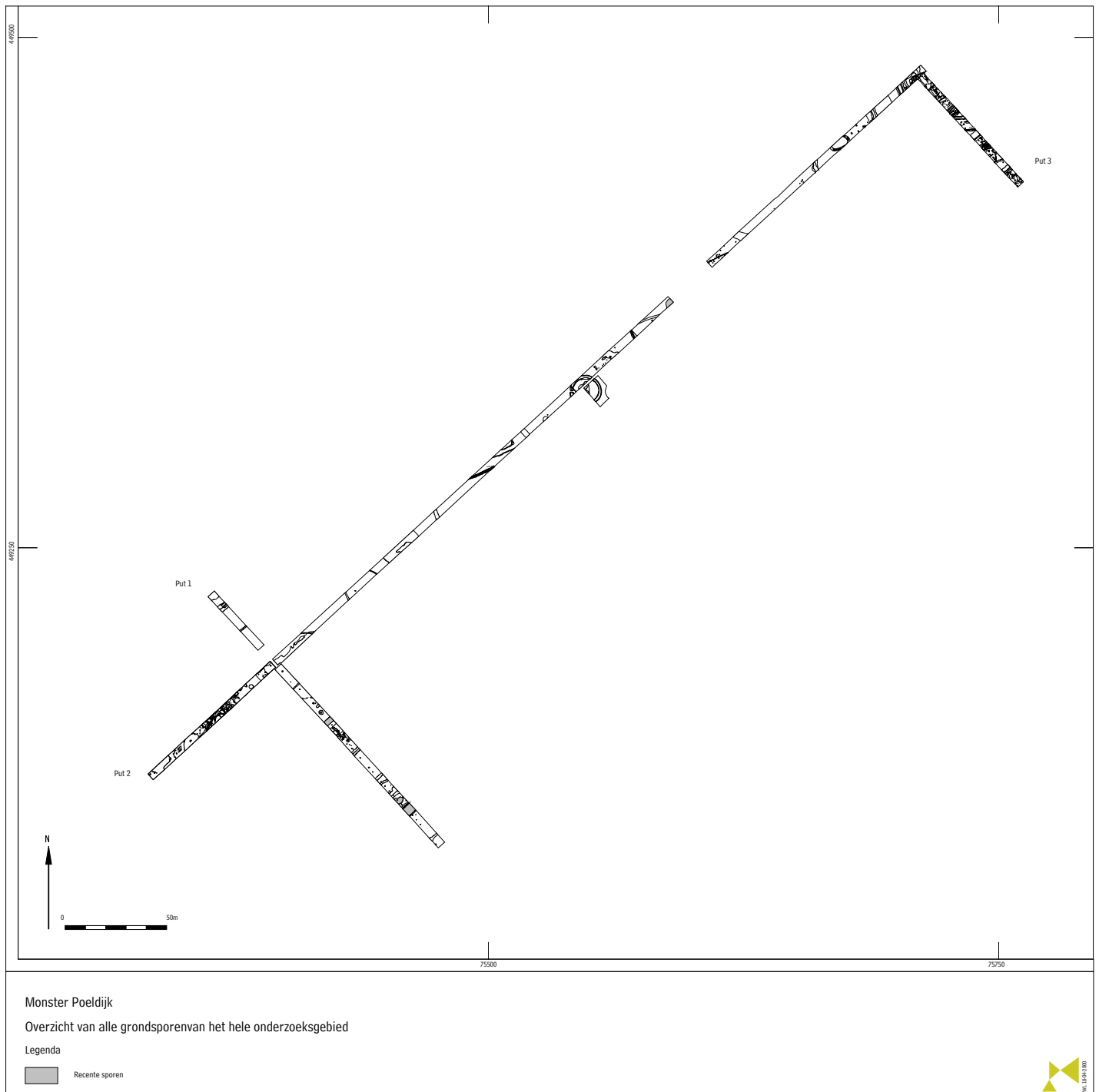
Het gaat bij de waargenomen IJzertijdsporen in werkput 1 om een drietal paalkuilen en vier grotere kuilen waaronder mogelijk die van een waterput (S69/70). Deze laatstgenoemde kuil was ingegraven tot op een diepte van 1,20 m ÷ NAP. Er konden geen onderlinge relaties worden vastgesteld tussen deze afzonderlijke sporen.

In het noordwestelijke deel, dat het dichtst aan de Verburghlaan grenst, bevonden zich maar twee grondsporen (Afb. 9). Het hier aangelegde opgravingsvlak is in verschillende fasen langzaam verdiept tot op het niveau van ongeveer 0,40 m ÷ NAP. De sporen zijn de laatste resten van opgevolde kavelsloten, één uit vermoedelijk de Nieuwe Tijd (S80) en één uit de Romeinse periode (S79). In de sporen zijn geen (dateerbare) vondsten gedaan. De Romeinse greppel was tot een diepte van 0,75 m ÷ NAP ingegraven en had een noordoost-zuidwest georiënteerde richting. Vooruitlopend op de beschrijvingen van de andere twee werkputten, is het opvallend dat die richting verder niet voorkwam bij grondsporen uit de Romeinse periode.

Vervolgens zijn er in put 1 nogal wat recente ingravingen van betonnen palen teruggevonden, die de restanten vormden van toenmalige tuinderskassen in het gebied (Afb. 7). Ook de aanzienlijke hoeveelheid metaalslak die hierbij is aangetroffen, moet met deze tuinbouwactiviteiten samen hebben gehangen.¹⁰ Het slakmateriaal is teruggevonden in de eerder genoemde donkere verkleuringen, die vermoedelijk als opvulling van recente sloten zijn te interpreteren.

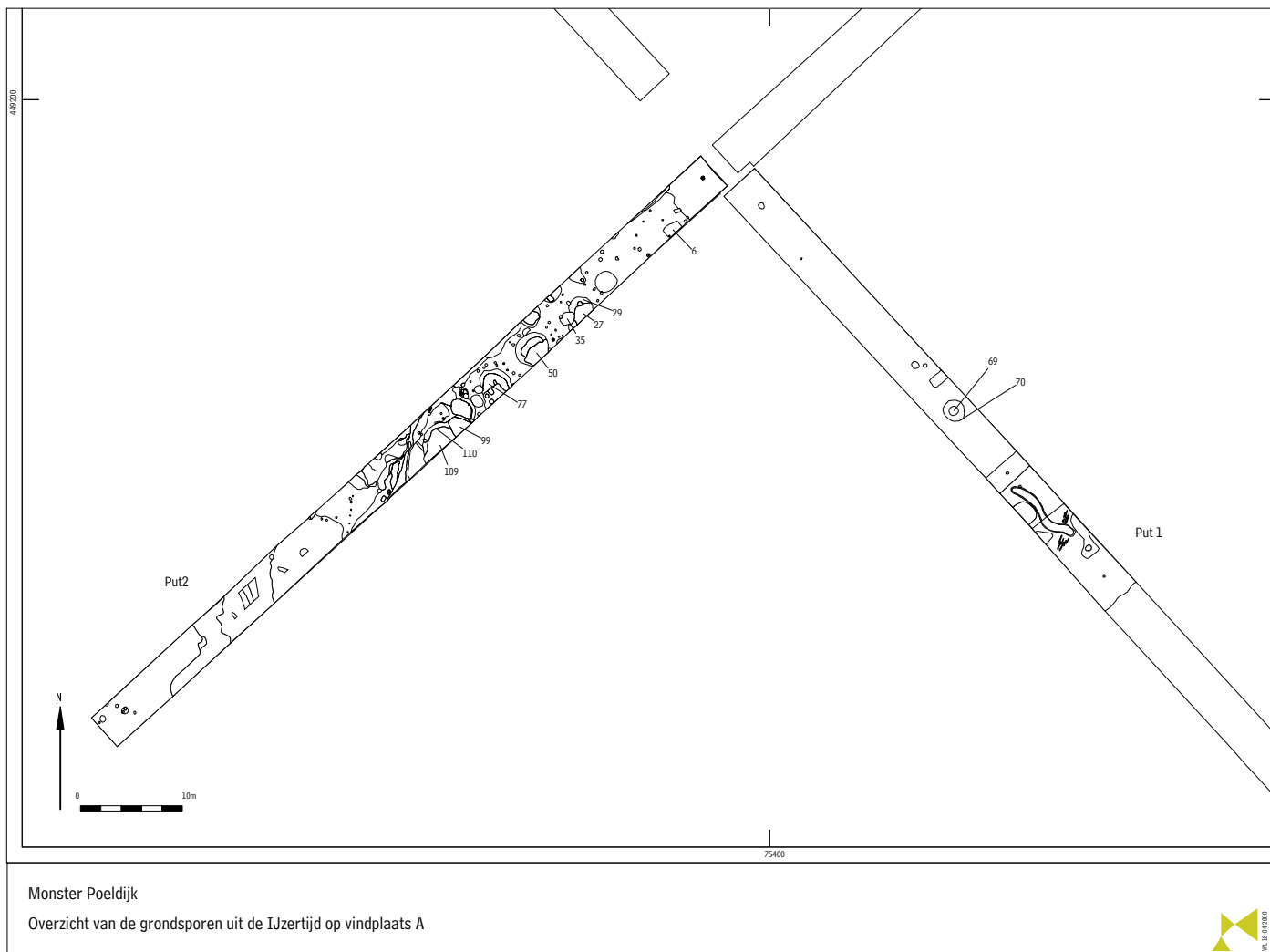
Op het eerste opgravingsvlak van werkput 2 op vindplaats A zijn de grondsporen bijna op de vingers van twee handen te tellen (Afb. 9). In het uiterste zuidwestelijke deel van de put is een cluster van 15 kleine paalgaten en 2 kuilen aangetroffen. Het vlakniveau bevond zich op ongeveer 0,25 m ÷ NAP. De sporen hadden een maximale diepte van 10 cm. In een van de kuilen is een niet goed determineerbare scherf van waarschijnlijk een Middeleeuwse kogelpot aangetroffen (S308). Deze is vermoedelijk als gevolg van dierwerking (bioturbatie) in het grondspoor terecht gekomen. Het spoor was immers afgedekt door de Duinkerke IIIB-afzetting uit de Middeleeuwen, maar aangezien er verder geen (inheems)-Romeins vondstmateriaal werd aangetroffen, is het niet geheel uitgesloten dat de sporen toch uit de post-Romeinse tijd stammen.

9. Bult & Groen 1999, 18-19, afb.7.
10. Deze gedachten zijn bevestigd door omwonenden die vertelden dat op die plek toentertijd "warme kassen" hebben gestaan die met cokes werden gestookt.

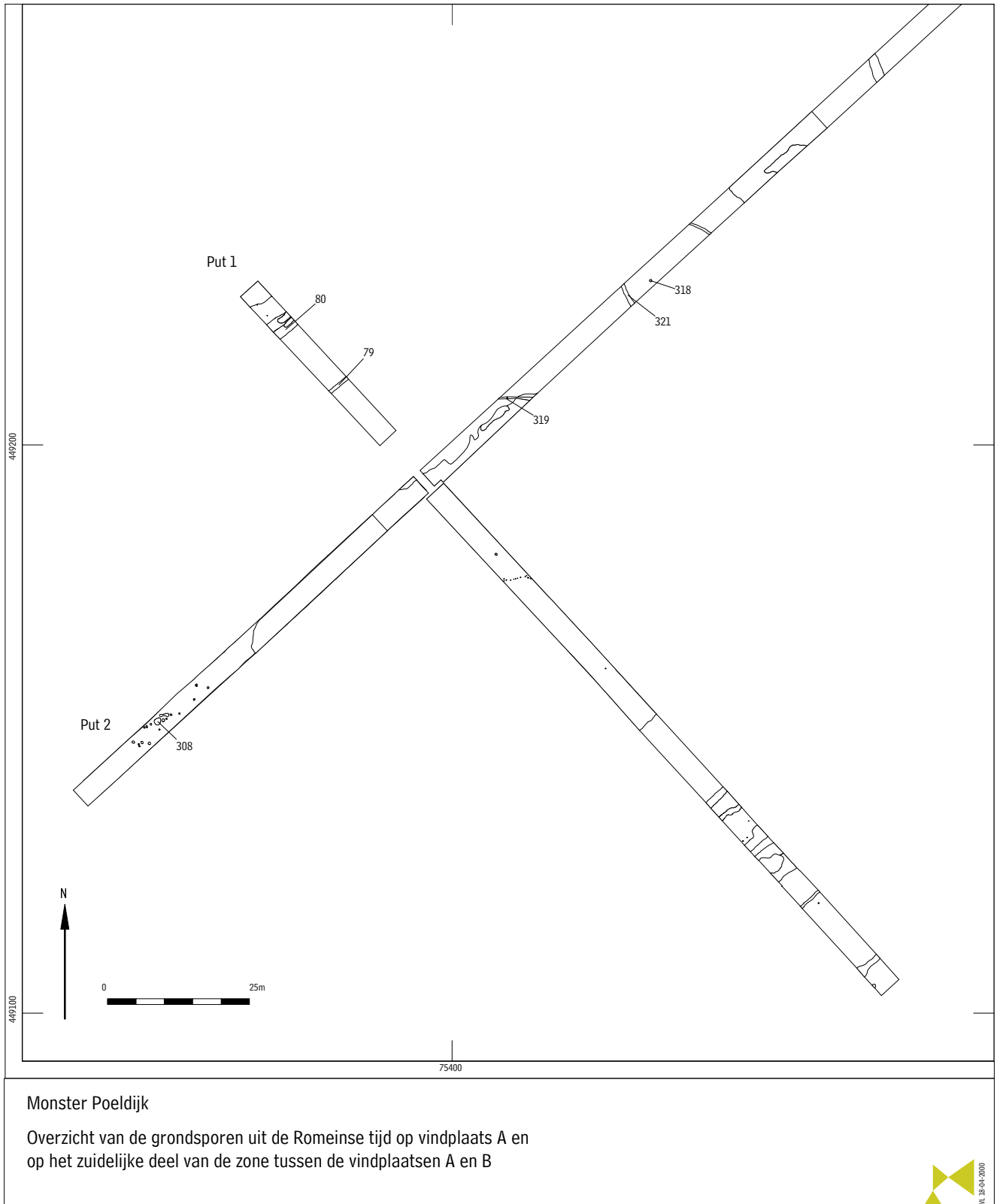
Afb. 7

Afb. 8

Meer naar het noordwesten vanaf de splitsing met put 1 komen we in een 130 m lange zone die archeologisch "leeg" was, afgezien van twee greppels (S319, S321) en een paalkuil (S318). Het opgravingsvlak lag hier gemiddeld op 0,40 à 0,45 m ÷ NAP, net onder het loopvlak uit de Romeinse tijd.

Het tweede opgravingsvlak van werkput 2 op vindplaats A gaf een geheel ander beeld te zien, want hier werd een behoorlijke grote hoeveelheid grondsporen uit de IJzertijd aangetroffen (Afb. 8). Allereerst werd een vuile laag met klein scherfmateriaal over vrijwel de gehele lengte van de put aangetroffen. Deze, al eerder bij werkput 1 genoemde, laag was maximaal 10 cm dik en bestond over het algemeen uit grijs zavelig zand (Afb. 11). Gelet op de dichtheid van het gefragmenteerde scherfmateriaal is besloten om net onder de laag een opgravingsvlak aan te leggen op een diepte variërend tussen de 0,53 en 0,66 m ÷ NAP. Er kwam daarbij vervolgens een enorme hoeveelheid grondsporen tevoorschijn, bestaande uit enerzijds verspreid gelegen paalkuilen/paalgaten en anderzijds uit een kleine twintig kuilen (Afb. 10).

Afb. 10 Zicht op een gedeelte van de grondsporen op vindplaats A, waaronder twee kuilen (S20 en S27) en een aantal verspreid gelegen paalgaten.

In het meest zuidelijke deel van de put was de vuile laag met scherfmateriaal op sommige plaatsen dikker dan 10 cm. Dit is vermoedelijk veroorzaakt doordat de strandwal daar plaatselijk lager lag en er dus sprake was van een kleine depressie. De grond hieruit was vuil, sterk verrommeld en donker grijsbruin gekleurd. Plaatselijk is ook hier machinaal verdiept en dus feitelijk een derde opgravingsvlak aangelegd, tot op een diepte van maximaal ongeveer 1,00 m ÷ NAP. Hieruit bleek dat zich zelfs op dat niveau nog een redelijk groot aantal paalkuilen bevond.

Uit de combinatie van de verschillende paalkuilen en paalgaten zijn geen plattegronden van huizen en/of schuren ontdekt. Wel is enige regelmaat geconstateerd in de paalkuilen van

het derde opgravingsvlak, in het uiterste zuiden van de put, en in een dicht opeenstaand palenrijtje even ten zuiden van de grootste concentratie kuilen. Er zouden daar met enige moeite richtingen in kunnen worden gezien die vrijwel noord-zuid, of haaks daarop, zijn georiënteerd.

Ook uit de doorsneden van de paalkuilen en -gaten volgden geen aanwijzingen die duiden op de aanwezigheid van gebouwplattegronden. Van de meeste paalgaten was niet veel meer over dan ongeveer 15 à 20 cm (tot ca. 0,75 m ÷ NAP). Maar er zijn enkele uitzonderingen van paalkuilen die tot op een diepte van 50 cm onder vlakniveau waren ingegraven (ca. 1,10 m ÷ NAP), waartoe o.a. een aantal palen hoort van het eerder genoemde, dicht op elkaar staande palenrijtje.

De meeste IJzertijdkuilen van vindplaats A waren beduidend dieper ingegraven dan de palen. Uit de oversnijdingen van enkele grondsporen volgt dat we hier te maken hebben met verschillende elkaar opeenvolgende fenomenen, die overigens op basis van het aardewerk niet verder uit elkaar konden worden gehaald. Sommige sporen waren ingegraven tot op het veen, dat op een diepte van 2,35 m ÷ NAP is waargenomen (Afb. 11). Dit gold o.a. voor de sporen van een waterput (S99) en bij enkele van een aantal andere diepe kuilen (S50, S109/110 en S77). Uit de laatstgenoemde kuil S77 kwam onder meer een potje tevoorschijn met een bijna compleet profiel (Afb. 19). De waterput leverde zelfs nog houtrestanten op van kleine paaltjes en vlechtwerk, en uit de vulling is een grondmonster genomen dat op botanische macroresten is onderzocht (zie bijlage I).

In het vervolg van werkput 2 op het gebied tussen A en B, werd in noordwestelijke richting voorbij de 130 m lange zone die archeologisch bijna "leeg" was, een aantal opmerkelijke grondsporen uit de Romeinse periode aangetroffen (Afb. 12). Allereerst is de zone beschreven tussen 130 en 170 meter, gerekend vanaf de kruising met werkput 1. Het opgravingsvlak lag hier gemiddeld op een niveau van 0,45 m ÷ NAP. Van zuid naar noord bekeken zijn hier de sporen aangetroffen van een greppel (S162), een vermoedelijk wallichaam, en een depressie (S172/174) (Afb. 13). Bij doorsnede van de greppel bleek dat van de vulling nog ongeveer 40 cm bewaard was gebleven. Deze bestond grotendeels uit zavel en leem en was langs de zuidkant van de greppel geflankeerd door enkele ondiep gefundeerde palen.

Ten noorden van de greppel (S162) verschilde de opbouw van het profiel met die van de meeste andere delen op het tussengebied. De Romeinse vegetatielaag bleek daar - over een breedte van ca. 8 meter - geërodeerd door Middeleeuwse afzettingen (Duinkerke IIIB). Hieruit volgde ook dat de zone in de Romeinse tijd aanmerkelijk hoger heeft gelegen dan op de aangrenzende delen van het terrein, zodat het vermoeden rees dat we met een wallichaam van doen hadden. Verder noordelijk kwam de Romeinse vegetatielaag niet alleen weer tevoorschijn, maar daalde deze ook tot onder 0,80 m ÷ NAP. Deze laaggelegen zone of depressie strekte zich uit over een lengte van ongeveer 15 meter.

Daarna volgt een strook van ongeveer 100 meter waarin voornamelijk de sporen van een grote ronde structuur opvallen, die is geïnterpreteerd als de kringgreppel om een grafheuvel (Afb. 14, zie ook het schutblad). De greppel had een breedte van 1,80 meter en was op een vlakniveau van 0,40 m ÷ NAP nog ongeveer 2 cm diep. In de greppel zijn geen vondsten gedaan. De kringgreppel omsloot oorspronkelijk een heuvel met een diameter van ongeveer 12,5 meter. Een dergelijke omvang is vrij uitzonderlijk, want meest gebruikelijk is dat de heuvels een doorsnede tussen de 4 en 8 meter hebben gehad.¹¹ Het is daarmee zeker niet uitgesloten dat we in Poeldijk met een bijzondere situatie van doen hebben.¹² De hoogte van de heuvel kon niet meer worden vastgesteld. Dit komt doordat het loopniveau uit de Romeinse tijd niet meer aanwezig was. Opmerkelijk genoeg is dat niet veroorzaakt door de erosie ten gevolge van Middeleeuwse (Duinkerke IIIB) afzettingen, want die dekten de grafheuvel helemaal niet af. Daaruit volgt dat het heuvellichaam in de Middeleeuwen blijkbaar nog zo hoog was, dat die bij overstromingen niet werd aangetast. Dit gold ook de begraving (crematie) in ongeveer het midden van de heuvel, waarvan een klein gedeelte ter controle is onderzocht.¹³ De tijdens het grafritueel meeverbrande bijgaven van het gedeeltelijk blootgelegde graf bestonden onder meer uit keramisch materiaal uit de tweede helft van de 2^e eeuw na Chr.¹⁴

De aanwezige 'vulling' van het heuvellichaam is tot vlak onder de recente bouwvoor waargenomen en bestond uit grijs tot lichtgrijs gevlekte lemige klei met zavelige laagjes. Deze samenstelling wijkt behoorlijk af van de andere grondlagen op dit niveau, zoals de meer bruinrijke klei van de Duinkerke IIIb-afzettingen.¹⁵

11. Vergelijk bijvoorbeeld de diameter van contemporaine grafheuvels in het rivierengebied van bijvoorbeeld Wijk bij Duurstede - De Horden (Van Es 1994b), en die van Oss-Ussen (Van der Sanden 1987) en Hatert (Haalebos 1990). Bij de graven in Oss kwamen ook zeer grote ronde randstructuren van 12 - 22 m in diameter tevoorschijn tijdens de opgravingen. Daarvan stond echter niet helemaal vast dat het altijd om graven handelde of dat ze uit de Romeinse periode dateerden. .

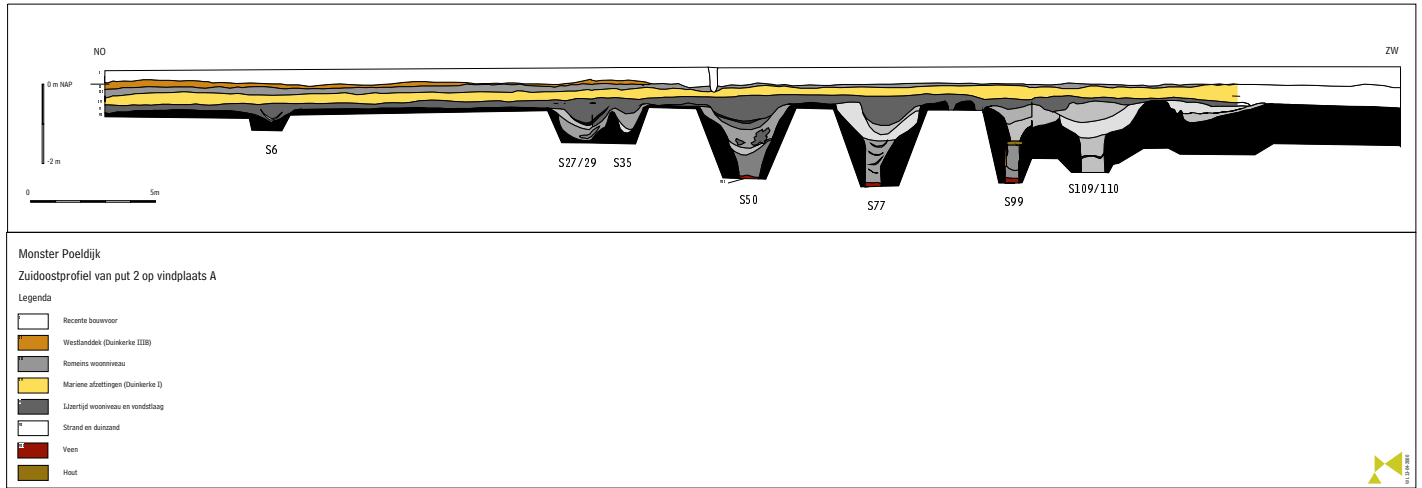
Bij die van Hatert was dat laatste wel duidelijk. De afmetingen variëren van 3,50 x 3,40 m tot 14,50 x 14,50 m. (Haalebos 1990, 16-17) Meer dan de helft van het totaal aantal greppels omvat een stuk grond van minder dan 6,00 x 6,00 m, hiervan hebben er slechts drie de vorm van een cirkel. De grootste omsluitingen waren de oudste. In Hatert had de grootste ronde kringgreppel (graf 108, fase 1), een doorsnede van 14-15 m (Haalebos 1990, 193). .

12. Theoretisch is het denkbaar dat dit op een of andere manier het gevolg zou zijn van relaties in de micro-regio, waarbij vooral gedacht wordt aan de relatie tussen deze nederzetting op vindplaats B en de Romeinse villa langs de Wateringseweg. Zie ook hoofdstuk 6.

13. Het openleggen en afwerken van het graf viel onder het meerwerkprincipe, en is naar wens van de opdrachtgever uitgesteld omdat bij het vervolgonderzoek juist van deze vondst uitstekend gebruik kan worden gemaakt om het Monstere publiek kennis te laten maken en te interesseren voor archeologisch onderzoek. Daarnaast bestond bovendien de angst voor schatgraverij indien op het moment van de opgraving bekend zou zijn geworden dat zich een Romeins grafveld op de onderzoekslocatie bevond. .

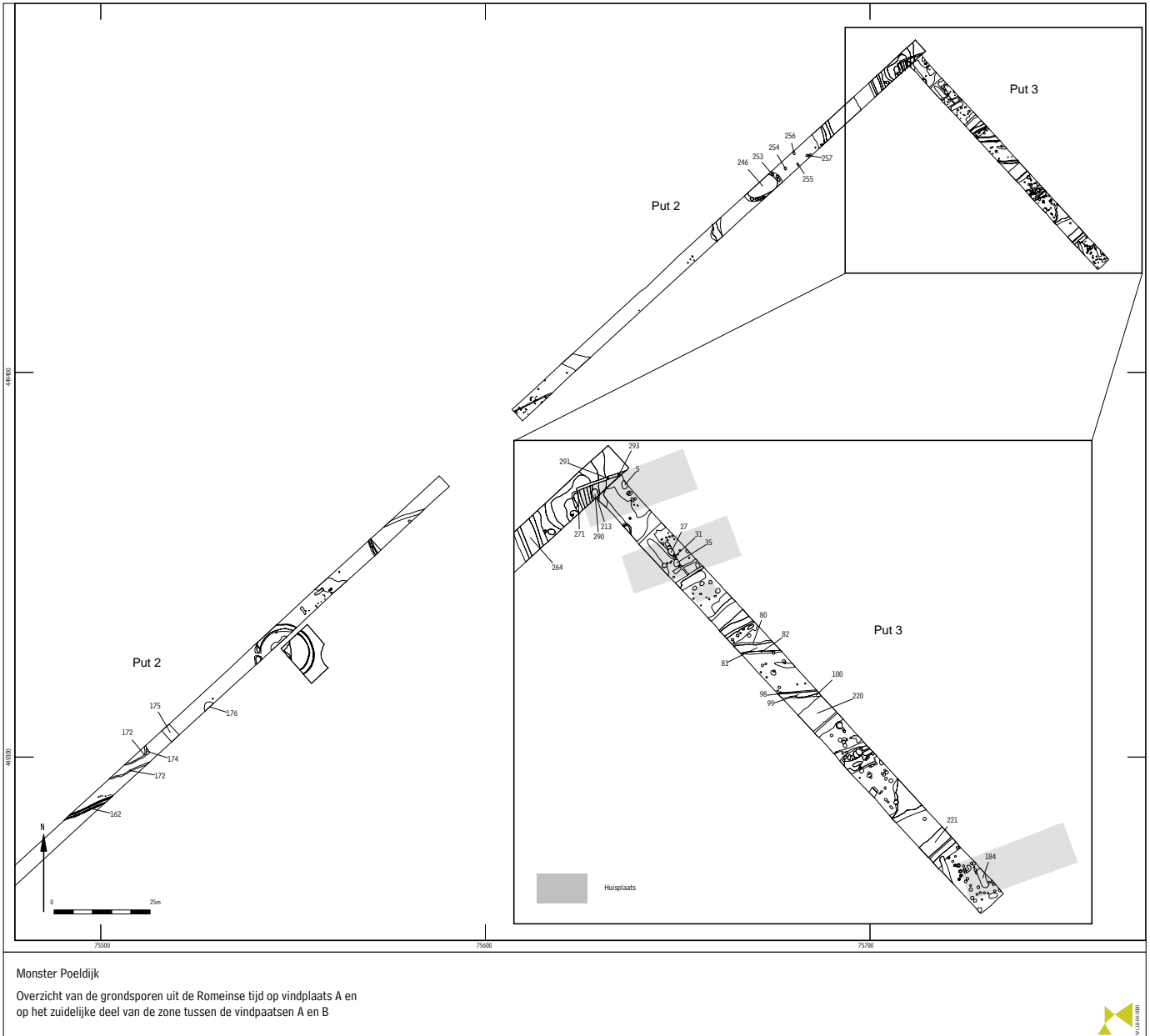
14. Zie verder § 5.3 en voetnoot 27.

15. Op basis hiervan zouden d.m.v. een uitgebreid booronderzoek gegevens kunnen worden verzameld, waaruit nieuwe prospectie-methoden worden ontwikkeld, die bij karteringsonderzoek de aanwezigheid van grafvelden moeten aantonen.

Afb. 11

Afb. 12

Op basis van deze grondsamenstelling en het gegeven dat de Middeleeuwse afzettingen de heuvel niet heeft afgedekt zou net ten noorden van het eerder besproken wallichaam, een potentiële tweede grafheuvel kunnen worden verondersteld (Afb. 13). Echter, duidelijke aanwijzingen voor een kringgreppel ontbraken tijdens het veldwerkonderzoek. Men mag echter aannemen dat zich in de nabije omgeving van de grafheuvel meer begravingen hebben bevonden.

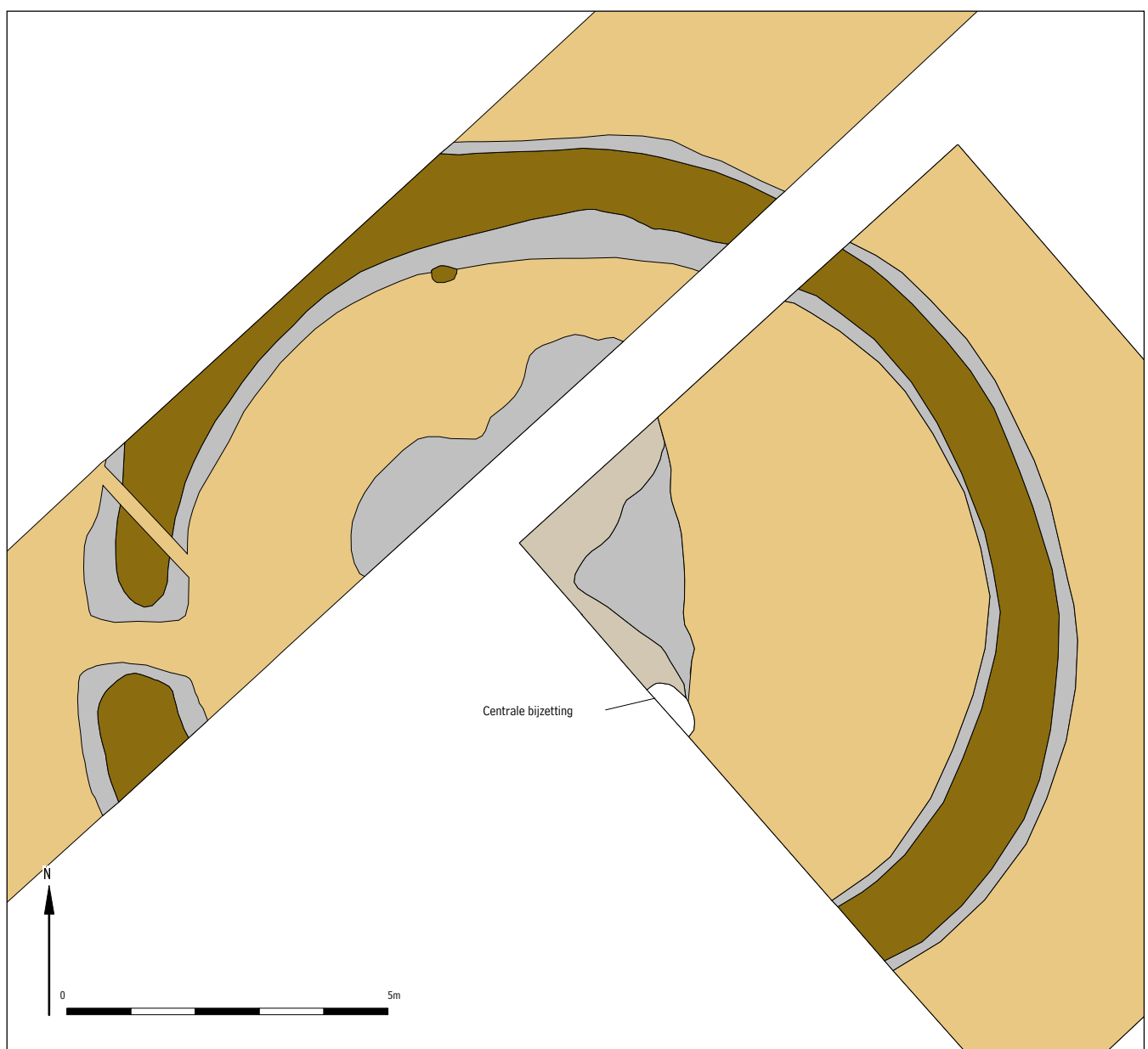
Afb. 13 Gedeelte van werkput 2 met op de voorgrond de greppel, het wallichaam en daarachter de depressie, ongeveer waar de graafmachine staat. De machinist en opgravers staan ongeveer ter plaatse van de potentiële tweede grafheuvel, waarvan nog net de wat lichter gekleurde resten

Andere sporen in de omgeving van de grafheuvel zijn naast een cluster van enkele paalgaten, even ten noorden van de heuvel, een drietal kuilen en enkele greppels. Een van de kuilen (S176) bevatte een scherp Romeins aardewerk van terra sigillata. De greppels hebben zeer verschillende richtingen, en hebben over het algemeen geen daterende vondsten opgeleverd. Toch konden sommige greppels (S210 en S200/201) nog aan de Romeinse tijd worden toegeschreven, op grond van enerzijds de profielgegevens en de bodemgelaagdheid, en anderzijds de vaker voorkomende, bijna west-zuidwest/oost-noord-oost georiënteerde richting van Romeinse grondsporen.

Het laatste en meest noordoostelijke deel van werkput 2 beslaat ongeveer 140 meter (Afb. 12). Deze zone mag voor het grootste gedeelte tot vindplaats B worden gerekend. In de eerste twintig meter van de sleuf zijn de grondsporen gevonden van een flink aantal paalkuilen en -gaten, en van een lange, smalle greppel die west-zuidwest/ oost-noordoost was georiënteerd. Ondanks dat uit deze laatstgenoemde greppel naast handgevoemd Romeins aardewerk ook een bodemfragment van Middeleeuws steengoed naar bovenkwam, is geenszins zeker dat dit spoor ook daadwerkelijk uit de Middeleeuwen stamt. Gelet op de bodemlagen dateren de paalsporen en de greppel uit de Romeinse tijd. Een duidelijke structuur is echter niet herkend. Het is echter niet geheel uitgesloten dat de paalsporen en de smalle greppel (wandgreppel?) de resten van een gebouw representeren.

Dan volgt een betrekkelijk lege strook van een kleine zestig meter waarin slechts vijf paalgaten werden waargenomen. De grond was vaak nog betrekkelijk vuil, met hier en daar verspreid wat gefragmenteerd scherfmateriaal. Ook bij het Delftse karteringsonderzoek kwam dit deel als een soort 'lege inham' binnen vindplaats B naar voren (Afb. 4). Toch is het gebied niet als compleet archeologisch leeg te beschouwen, hoewel uit de profielen

Afb. 14

Monster Poeldijk

De sporen van de kringgreppel in werkput 2 met een opening in het westen

W1 18-04-2010

bleek dat op veel plaatsen niet alleen het Romeinse loopniveau maar ook de Middeleeuwse afzettingen nagenoeg geheel waren opgenomen in de recente bouwvoor. Het betekende soms ook dat juist daar het Romeinse niveau zeer dicht onder het huidige maaiveld lag. Daarna, in daaropvolgende dertig meter, begint de sporendichtheid in de put langzamerhand toe te nemen. Dat blijkt uit het ronde, maar enigszins onregelmatige grondspoor, waarin verschillende paalkuilen zijn waargenomen (S246). Ook noordelijk daarvan is een aantal forse paalkuilen opgegraven.

Hier is natuurlijk geen sprake van een grafstructuur, maar kan eerder gedacht worden aan een plattegrond van een drieschepig of eventueel twee-drieschepig bouwwerk, waarvan alleen de dakdragende palen hun sporen hebben nagelaten. Het is daarbij denkbaar dat S255 en S256 de grondsporen zijn van een zogenaamd staanderpaar of juk. Dat zou dan ook kunnen opgaan voor de paalkuilen die daarmee op een rij lagen (S254, S253). De ontbrekende paalkuilen van die staanderparen zouden even westelijk, net buiten de opgravingsput kunnen hebben gelegen. De jukken waren dan ongeveer 3,50 m uit elkaar geplaatst, waarbij de palen van elk staanderpaar zelf ongeveer 3 m overspanden.

We zouden zelfs zover kunnen gaan dat de paalkuil met het spoornummer S257 een dakdragende paal van een tweeschepig huisdeel vertegenwoordigt. Het spoor was bijna tegen de lange zuidoostwand van de werkput ingegraven en lag precies in de middenlijn van een juk. Deze redenering is echter zeer speculatief en uiterst twijfelachtig.

Een aantal van de paalkuilen is gecouped en daaruit bleek dat ze, gerekend vanaf vlakniveau (0,60 m ÷ NAP), maximaal nog 30 cm diep gingen. Veel dateerbare vondsten hebben de sporen overigens niet opgeleverd, want bij elkaar opgeteld zijn er maar ongeveer 40 handgevormde scherven teruggevonden.

In de laatste dertig meter van werkput 2 neemt het aantal grondsporen verder toe, vooral aan het eind van de werkput op de kruising met werkput 3. Het is daarbij opvallend dat de Romeinse vegetatielaag vrijwel geheel is verdwenen als gevolg van de Middeleeuwse afzettingen. Toch bevond dat Middeleeuwse kleidek zich gemiddeld maar tot op een diepte van 0,30 m ÷ NAP, terwijl in het tussengebied en op vindplaats A het gemiddelde Romeinse loopniveau zelfs lager lag, rond 0,45 m ÷ NAP. Hieruit kan de gevolgtrekking worden gemaakt dat vindplaats B oorspronkelijk veel hoger heeft gelegen, maar dat dit door erosie van het Westlanddek te niet is gedaan.¹⁶ Zodoende zijn de waargenomen fenomenen op vindplaats B afkomstig van de diepst ingegraven grondsporen.

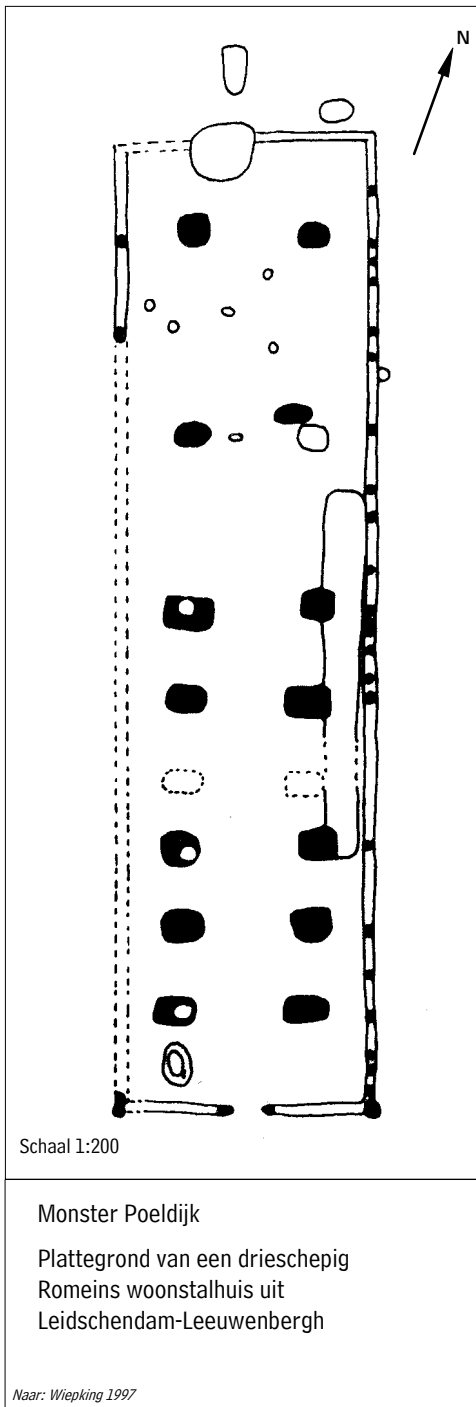
Het gaat daarbij onder meer om de resten van een kleine depressie of geul, een aantal paalkuilen en -gaten en een ca. 4 m brede greppel (S264). Uit dat laatstgenoemde spoor kwam keramisch vondstmateriaal van de 2^e eeuw na Chr. De greppel ging vanaf het vlakniveau nog een halve meter diep tot op 1,10 m ÷ NAP. De sporen oversnijden elkaar gedeeltelijk. Daaruit mag worden geconcludeerd dat we te maken hebben met verschillende, in tijd gescheiden, fenomenen.

Het laatste hier beschreven grondspoor uit werkput 2 betreft een 40 cm brede greppel met een noord-noordwest / zuid-zuidoost oriëntatie (S271). Uit het zuidoostprofiel van put 2 bleek dat het spoor tot op een diepte van ca. 0,60 m ÷ NAP was ingegraven en kon tevens worden vastgesteld dat er een paal in de greppel was geplaatst. De greppel maakte aan het eind van de opgravingsput - op de overgang naar werkput 3 - een hoek van 90°, en in het vervolg van het grondspoor waren eveneens een paar paalgaten ingegraven (S291, S293). Het geheel is geïnterpreteerd als het restant van een wandgreppel van een gebouw. Dergelijke gebouwen waren gemaakt van hout, waarbij het dak werd gedragen door forse houten palen. Ook de wanden bestonden uit houten palen, waartussen twijgen en takken waren gevlochten. Dit vlechtwerk werd besmeerd met klei en leem zodat een stevige wandconstructie ontstond. De stevigheid kon nog verder worden verbeterd door de gehele wand in te graven in een ondiepe sleuf, de wandgreppel of standgreppel.¹⁷ De gebouwen dienden de behuizing van zowel mens als dier, en ze worden ook wel omschreven als woonstalhuizen of boerderijen (Afb. 15). In de Romeinse tijd zijn dergelijke boerderijen in het Zuid-Hollandse kustgebied vrijwel altijd drieschepig ingedeeld. Dit wil zeggen dat het dak wordt gedragen door twee rijen palen of staanders, die het gebouw over de lengte in drie delen of schepen verdeelden.

De sporendichtheid in werkput 3 is bijzonder groot (Afb. 12). De herkende sporen dateren allemaal uit de Romeinse periode en bestaan uit greppels, kuilen, paalkuilen en paalgaten. De aanleghoogte van het opgravingsvlak lag ongeveer op 0,40 - 0,50 m ÷ NAP. Dit was het niveau dat de sporen voor het eerst redelijk duidelijk zichtbaar werden, maar ondanks dat bleven behoorlijk grote stukken putoppervlak nog zeer 'vuil'. Dit 'vuile' vlak

16. Zie ook Bult & Groen 1999, 22-23.

17. De hiernaar genoemde wandgreppelhuizen komen vanaf 50 v.Chr. vrij plotseling opzetten binnen de inheemse huizenbouw (Slofstra 1991, 139).

Afb. 15

zorgde er voor dat een grote hoeveelheid grondsporen vaak moeilijk was te interpreteren, omdat ze nog te zeer waren verweven en moeilijk van elkaar te onderscheiden.¹⁸ Ook de eerder genoemde erosie van het Romeinse looppniveau door het Westlanddek is hier debet aan. Plaatselijk had dit Middeleeuwse kleidek tot op een diepte van 0,40 m ÷ NAP de Romeinse grondlagen geërodeerd. Maar daarnaast leverden zelfs de doorsneden van de (selectief) gezette coupes soms onvoldoende informatie om de definitieve doorslag te geven over de juiste interpretatie van de grondsporen.

Een paar grondsporen uit werkput 3 kunnen vermoedelijk worden geïnterpreteerd als hierboven beschreven dakdragende palen, maar volkomen zekerheid daarover bestaat er niet. De bedoelde paalkuilen (S27,S35) vormden gezamenlijk een juk en stonden ca. 1,70 m

18. Zie ook hoofdstuk 4 'Methode'. Het 'vuile' pakket kon plaatselijk 40 tot 60 cm dik zijn en er is 2e eeuws Romeins ruwwandig aardewerk in gevonden (type Niederbieber 104).

uit elkaar (Afb. 16). Ze hadden een beetje driehoekige vorm en waren donkergrijs gekleurd. Tussen de paalkuilen was een klein licht gekleurd paalspoor (S31) zichtbaar, dat mogelijk iets met het juk van doen heeft gehad. Opmerkelijk genoeg waren de paalsporen vanaf vlakniveau nog maar een aantal decimeters diep. Dat zegt echter meer iets over de conservering van het gemiddelde Romeinse grondspoor op vindplaats B, dan over de specifieke constructie of paaldiepte van dit vermoedelijke juk.

Afb. 16 Overzicht van een gedeelte van werkput 3 met in het midden van de foto de donkere verkleuringen van het staanderpaar (S27,S35) en het licht gekleurde paalspoor (S31). Opname vanuit het oosten.

De midden-as van het gebouw waar dit juk toebehoorde was west-zuidwest / oost-noord-oost georiënteerd. De wanden van het bouwwerk zijn niet met zekerheid aantoonbaar, maar bevinden zich vermoedelijk op ongeveer twee meter aan weerszijden van de staanderparen. Daarmee krijgt het gebouw een breedte van ongeveer zes meter. Andere jukken, de positie van de ingangen en de lengte van het bouwwerk blijven voornamelijk onbekend. Uit de sporen van het gebouw is een niet nader te dateren, gladwandig scherf gevonden, afkomstig van een kruikje. Even ten zuiden van het vermoede gebouw zou een aantal forse paalkuilen en paalgaten misschien de gezamenlijke structuur kunnen vormen van een bijgebouwtje (spieker?).

Een tweede bouwwerk is al eerder aan bod gekomen bij de beschrijving van een wandgreppel in werkput 2. Ook hier zijn dakdragende palen niet met zekerheid aangetoond. Indien de midden-as van het gebouw eveneens west-zuidwest / oost-noordoost was georiënteerd, komen S5 en S213 (put 2,S290) in aanmerking als dakdragende palen. Het zouden de resten kunnen zijn van twee staanderparen, waarbij van elk juk één paal niet is teruggevonden tijdens de opgraving. Dit komt of omdat zo'n paal buiten de opgravingspleuf kan worden verwacht of omdat het vlak te 'vuil' was om een dergelijke paal te herkennen. Uit de structuur is geen vondstmateriaal teruggevonden. Wel is van het 'vuile' vlak een 2e eeuwse rand van een ruwwandige kookpot afkomstig (type Niederbieber 89). Een derde huisplaats in werkput 3 mag worden verondersteld in de cluster paalgaten in het meest zuidelijke deel van de put, bij de tuinderskassen (Afb. 17). Hier werd tevens een rechthoekige kuil (S184) aangetroffen die misschien als kelder of voorraadkuil zou kunnen worden geïdentificeerd.¹⁹ Er zijn twee inheems-Romeinse scherven in aangetroffen.

Naast nog twee Middeleeuwse sloten in deze werkput (S220 en S221) is hier tot slot beschreven de bundeling van de sporen 80, 81, 82 en die van 98, 99, 100. Het betreft de resten van twee parallel gegraven greppels waarvan op vlakniveau nog slechts enkele centimeters resteerden. Opvallend is de afwijkende oost-west oriëntatie van deze sloten t.o.v. de andere lineaire sporen in werkput 3 die veel meer noordoost-zuidwest lagen. Mogelijk zijn de greppels wat vroeger in de Romeinse tijd te dateren, want er kwam alleen hand-

19. Vergelijk de positie van voorraadkuilen bij twee huisplattegronden in Wijk bij Duurstede - De Horden (Van Es 1994a, 32; Vos, in druk).

gevormd aardewerk uit waarvan sommige fragmenten bijzonder dik waren en bovendien met potgruis waren gemagerd. Het is onduidelijk welke functie de greppels hebben gehad. Ook kon er niets bijzonders worden vastgesteld over de vijf meter brede zone tussen de greppels. Daar bevond zich naast een kleine hoeveelheid paalgaten, een 30 cm diepe kuil met een langwerpige vorm, waarin enkele handgevormde scherven zijn gevonden.

Afb. 17 De grondsporen van werkput 3 gezien vanuit het zuidoosten, met op de voorgrond de paalgaten en de mogelijke voorraadkuil van een vermoedelijke huisplaats.

5.2. LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT²⁰

Tijdens het veldwerk zijn de profielwanden en de vlakken van put 1 en 2 bekeken. Daarnaast zijn de gegevens van de AAI van het rapport van Delft meegenomen bij de interpretatie. Het algemene beeld is daarmee als volgt te omschrijven.

Het opgravingsterrein bevindt zich in het kustgebied. Volgens de Geologische Kaart bestaat de ondergrond uit Jonge Zeeafzettingen op Oud Strandzand.²¹ Dit Strandzand behoort bij één van de meest landinwaarts gelegen strandwallen. Meer in detail bleek dat zich beneden 0,50 m ÷ NAP (0,70 m -MV) zich matig grof zand bevond, dat is geïnterpreteerd als duinzand. Op vindplaats A in werkput 2 is de sleuf op één plek machinaal enorm verdiept tot op het veen (zie ook Afb. 11). Daaruit bleek dat het totale zandpakket maximaal twee meter dik is geweest. Het onderste deel van het zandpakket bevatte veel schelpen en is daarom geïnterpreteerd als Strandzand. In de top van het pakket duinzand heeft zich een bodem gevormd.

Bovenop het zand lag een ca. 0,20 m dik pakket zavel en lichte klei. Dit pakket is geïnterpreteerd als mariene dekafzettingen (platen of slikken; Duinkerke I). In de top van het pakket heeft zich ook een bodem gevormd. Tijdens de afzetting van het pakket is de top van de onderliggende bodem lokaal geërodeerd.

Daarboven lag wederom een pakket zavel en lichte klei, ditmaal ongeveer 0,50 m dik. De

20. Met dank aan, en op basis van de gegevens die zijn aangeleverd door, W.K. van Zijverden en M. van Dinter (ADC).

21. De Gans, Kok & Zwaan, 1998.

top was opgenomen in de bouwvoor en ook dit pakket is geïnterpreteerd als mariene dekafzettingen (Duinkerke IIIB). Tijdens de afzetting is de top van de onderliggende bodem afgetopt en lokaal zelfs geheel geërodeerd.

In de bodem die is gevormd in de top van het duinzand, is een vondstlaag aangetroffen die, op basis van het aardewerk, in de IJzertijd wordt gedateerd. Onder deze bodem bevonden zich de bijbehorende sporen uit deze periode. In de bodem die is gevormd in de top van de bovenliggende mariene dekafzettingen, is vondstmateriaal aangetroffen dat op basis van het aardewerk in de Romeinse tijd wordt gedateerd. Direct onder deze bodem bevonden zich spitsporen en enkele greppeltjes. In het daarboven gelegen, tweede pakket mariene dekafzettingen waren enkele (recente) greppels ingegraven die dateren vanaf de Middel-eeuwen.

Aan de hand van de stratigrafische opbouw van de ondergrond, het archeologische vondstmateriaal van de verschillende bewoningsfasen en de Geologische Kaart²² kan een landschapreconstructie van het gebied worden gemaakt.

In de IJzertijd vond bewoning plaats op het westelijke deel van het opgravingsterrein (vindplaats A). Die vindplaats was gelegen op een strandwal, op de flank van een duintje, die een eilandje vormde in een kweldergebied (Afb. 18a). Als gevolg van een toenemend mariene invloed werd het duintje of strandwal-eilandje uiteindelijk afgedekt met plaatafzettingen (Duinkerke I). De afzettingen zijn blijkbaar gevormd vanuit een geul die ca. 800 m ten zuiden van het opgravingsterrein lag en die zeer waarschijnlijk was verbonden met de rivier de Gantel (Afb. 18b).²³ Tijdens de afzetting van dit pakket werd de onderliggende IJzertijd-vondstlaag lokaal afgetopt. Toen de kwelder buiten de invloed van de mariene geul kwam te liggen, kwam een einde aan de sedimentatie en begon zich een bodem te vormen. In de Romeinse tijd werd het gebied wederom in gebruik genomen, maar vonden de meeste activiteiten ditmaal op het oostelijke deel van het terrein plaats (vindplaats B). Het westelijke deel - vindplaats A - diende vermoedelijk als akkergebied van de op vindplaats B gesitueerde nederzetting (Afb. 18b). Het middengebied tussen vindplaats A en B heeft de functie van grafveld gehad, getuige de waargenomen sporen van zeker één, maar mogelijk zelfs twee grafheuvels.

Na de Romeinse tijd veranderde het gebied na verloop van eeuwen wederom in een onbewoonbaar slikken- en kweldergebied, als gevolg van een hernieuwde mariene invloed (Duinkerke IIIB). De dekafzettingen die deze mariene invloeden nalieten, topten niet alleen de onderliggende bodem uit de Romeinse tijd af, maar erodeerden deze lokaal zelfs in zijn geheel. Toen aan deze periode van sedimentatie een einde kwam kon het gebied wederom in gebruik worden genomen (Afb. 18c).

5.3. Vondsten

Bij het AAO zijn ongeveer 900 vondsten gedaan, voornamelijk bestaand uit keramiek, verbrande klei en botfragmenten (Afb. 23). Verder zijn ook natuurstenen, bouw materiaal van baksteen, metalen objecten en slakken en een stuk glas gevonden. De belangrijkste vondstcategorie - het aardewerk - is door een specialist bestudeerd en hieronder kort beschreven. De overige materiaal categorieën zijn niet uitgebreid onderzocht, maar gezamenlijk besproken in een van de onderstaande paragrafen.

AARDEWERK (C.G. WIEPKING)

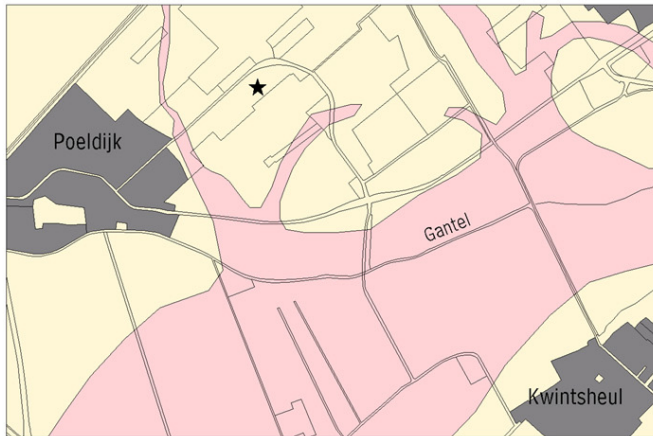
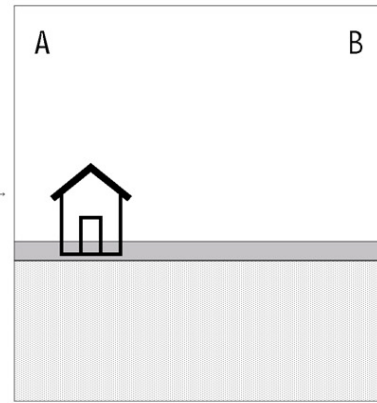
Eén van de kenmerken van dit aardewerkcomplex is de aanwezigheid van dunwandig gepolijst aardewerk. Enkele dunwandige, gepolijste scherven hebben een sterk geronde schouder en een lange hals (Afb. 19). Naast dit veelal zorgvuldig afgewerkte materiaal is ook een relatief groot aantal besmeten fragmenten aangetroffen. Dit materiaal is meestal wat grover en dikker van aard. Het aantal gedecoreerde scherven is gering. Een paar wandfragmenten zijn versierd met nagelindrukken. Eén fragment valt daarbij op door de dichtheid en hoeveelheid nagelindrukken (Afb. 20). Een enkele randfragment is versierd met vingertopindrukken die op de rand zijn geplaatst. Op een paar uitzonderingen na is het aardewerk van Monster-vindplaats A verweerd en zeer gefragmenteerd. Bovendien valt op dat een groot aantal scherven in meer of mindere mate is verbrand. Hierdoor is het soms moeilijk de magering van de scherven vast te stellen, maar over het algemeen is het aardewerk uit Monster met potgruis gemagerd. Soms is er sprake van een combinatie van verschalingsmiddelen; potgruis en zand of potgruis en kalk. Enkele fragmenten zijn gemagerd met organisch materiaal dat er grotendeels is uitgebrand zodat een poreuze wand is ontstaan. De wand is bovendien slecht afgewerkt, onversierd en niet besmeten. Het is zachtgebakken en licht (gelig) van kleur. Het gaat daarbij om briquetage-vaatwerk of massief briquetage materiaal. Dit is moeilijk te onderscheiden omdat het zo verweerd en

22. Van Staalduinen, 1979; De Gans, Kok & Zwaan, 1998.

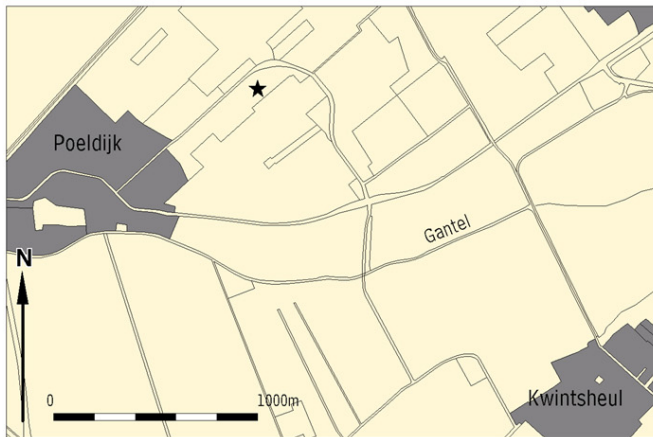
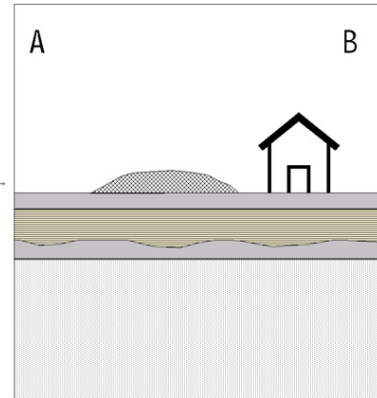
23. Men zou ook kunnen zeggen dat de vindplaatsen zich op de noordelijke oeverwal van de Gantel bevindt.

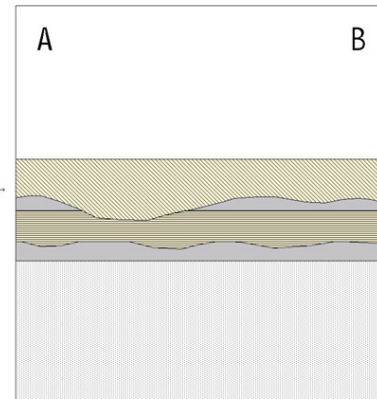
a. IJzertijd

b. Romeinse tijd

c. Middeleeuwen

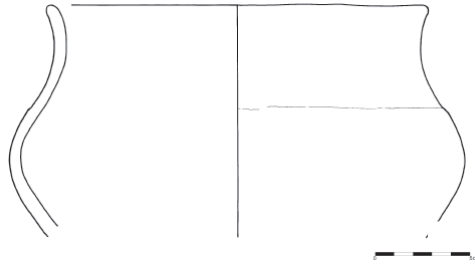
Monster Poeldijk Paleogeografische reconstructie van het gebied rondom de vindplaats en de geomorfologische ontwikkeling van het opgravingsterrein

Legenda

	Oude duin- en strandafzettingen		Bebouwing
	Hoogste delen van Oude duin- en strandafzettingen		Bodem
	Mariene dekafzettingen		Mariene dekafzettingen (Duinkerke I)
	Mariene geulafzettingen		Mariene dekafzettingen (Duinkerke IIIb)
	Opgravingsterrein		Grafheuvel

Bron: Geologische kaart van Nederland, blad 37 West

gefragmenteerd is. Massief briquetage aardewerk kan wijzen op een zoutwinningsplaats. Voor Monster is dat wellicht niet zo'n gekke veronderstelling omdat op het Geestje te Monster een vondstsituatie is waargenomen -welliswaar één uit de Vroege IJzertijd - die duidt op zoutwinning.²⁴ Uit al deze gegevens valt op te maken dat het aardewerk van vindplaats A dateert uit de IJzertijd, waarschijnlijk uit de Midden-IJzertijd.

Afb. 19 Dunwandig gepolijst aardewerk van vindplaats A. Schaal 1:4

Afb. 20 Versierd IJzertijd aardewerk met nagelindrukken van vindplaats A. Schaal 1:2

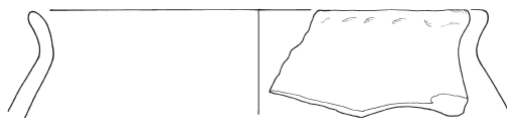
Naast het aardewerk uit de IJzertijd is op een hoger opgravingsvlak (vlak 1) ook materiaal aangetroffen dat dateert uit de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen. Het aardewerk uit de Romeinse tijd bestaat uit handgevormd aardewerk met plantaardige magering, een dolium fragment en een gladwandige scherf. Het Middeleeuwse aardewerk omvat een steengoed fragment (Siegburg) en een scherf van een kogelpot.

Het aardewerk van vindplaats B dateert uit de Romeinse tijd (IIb-IIIa). Er zijn geen aanwijzingen een eerdere fase uit de Late IJzertijd te veronderstellen. Het aardewerk bestaat uit handgevormd en gedraaid aardewerk. Al het handgevormde aardewerk is organisch gemagerd en de vorm van de pot is over het algemeen 3-ledig met een S-vormig profiel (Afb. 21). Het materiaal is oxiderend gebakken, de kern is meestal donker van kleur. Er is geen versiering waargenomen. Soms is het aardewerk afgewerkt door middel van besmijting. Vaak is bij het besmeten materiaal te zien dat de maker van de pot zijn vingers verticaal, van onderaan de pot naar boven, door de nog natte besmeten klei heeft getrokken. Een enkele keer is het materiaal geglad.

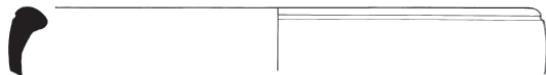
Het gedraaide aardewerk is divers. Een greep uit het aanbod levert de volgende lijst op:²⁵ Kustaardewerk blauwgrijs type Holwerda 133-136, type Holwerda 140-142; Kustaardewerk rood Scheldevallei amfoor; ruwwandig aardewerk type Niederbieber 89, type Niederbieber 104 (Afb. 22), type Niederbieber 120, type Stuart 210 en type Brunsting 20; geverfde waar type Niederbieber 30 (techniek b), beker (techniek b) met kerfsnede versiering, beker (techniek c) met kerfsnede versiering; Oostgallische terra sigillata wandfragment uit het productiecentrum La Madeleine (130-160 AD), Oostgallische terra sigillata type Dragendorff 18/31 en Dragendorff 37.

24. Zie Van Heeringen 1992, 175-176 (259-260) voor Monster-Het Geestje (30-West-II); en Van den Broeke 1986, 98 en afb.9.

25. Brunsting: aanduiding van typen naar Brunsting 1937; Dragendorff: aanduiding van typen terra sigillata naar Dragendorff 1895; Niederbieber: aanduiding van typen van aardewerk naar Oelmann 1914; Holwerda: aanduiding van typen van aardewerk naar Holwerda 1923; Stuart: aanduiding van typen van aardewerk naar Stuart 1963.

Afb. 21 Handgevormd inheems-Romeins aardewerk van vindplaats B. Schaal 1:4.

Afb. 22 Tekening van een ruwwandige kom, type Niederbieber 104, van vindplaats B. Schaal 1:4.

Vanwege het bovengenoemde aardewerk, het ontbreken van geverfde Stuart 2 bekers, kerfsnede versiering in plaats van zandbestrooiing (geverfde waar), ruwwandige Niederbieber kookpotten en geen Stuart vormen lijkt een datering in de tweede helft van de tweede eeuw en begin van de derde eeuw waarschijnlijk. Het materiaal is typisch voor een inheems-Romeinse nederzetting. De verhouding handgevormd: gedraaid aardewerk is ca. 75%: 25% (Tabel 1).²⁶ Over het algemeen is de staat van het aardewerk aanzienlijk beter dan het aardewerk van vindplaats A. De fragmenten zijn groter, minder verweerd en afgesleten. Ook zijn er minder scherven verbrand, met uitzondering van het materiaal dat in het graf is aangetroffen.²⁷

OVERIGE MATERIAALCATEGORIEËN

Onder de overige materiaalcategorieën vallen natuursteen, bot, slak, metaal, baksteen, ander bouw materiaal (verbrande klei en huttenleem), glas en enig verder onbepaald materiaal (Afb. 23). Hier is bovendien een verwijzing op zijn plaats naar het waarderingsonderzoek van de botanische macroresten die zijn beschreven in bijlage I. Afgezien van de laatstgenoemde vondstgroep zijn de materiaalcategorieën - conform het onderzoeksvoorstel - niet nader bestudeerd en omschreven.

Verbrande klei en/of huttenleem neemt met ruim 200 stuks de grootste plaats in. Daarna volgt het (onbewerkte) botmateriaal met 115 stuks. De 12 metalen objecten bestonden vrijwel uitsluitend uit spijkers, uitgezonderd een langgerekt, dun loden plaatje met gaatjes. Bijna 40 metaalijzerslakken met een gezamenlijk gewicht van ongeveer 1 kg zouden kunnen duiden op metaalbewerking.²⁸ Tot slot resteerde nog wat bakstenen bouw materiaal, een dertigtal natuurstenen (geen artefacten) en een fragment glas.

Aardewerk van vindplaats B	Aantal
Terra sigillata	12
Terra rubra / nigra	-
Geverfde waar	4
Gladwandig	5
Ruwwandig	12
Kustaardewerk	19
Kruikamforen	3
Dikwandig	-
Handgevormd	152
Middeleeuws	1
Post-Middeleeuws	-
Totaal	208

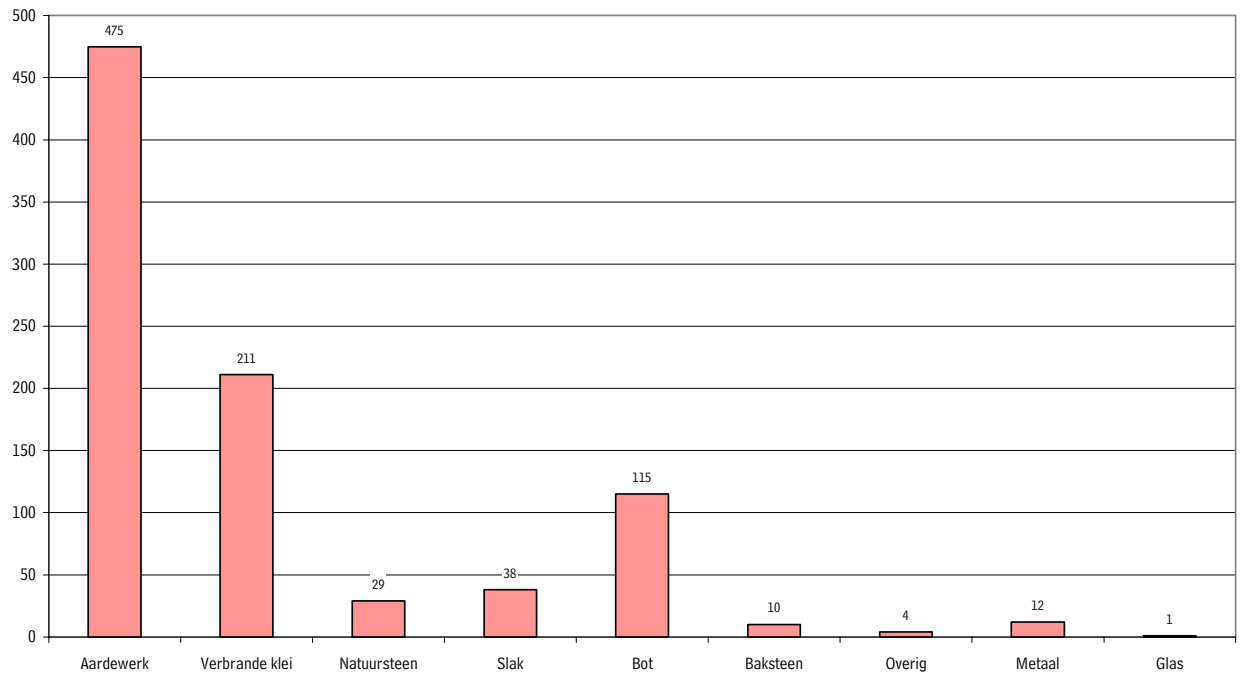
Tabel 1. Het aantal aardewerkfragmenten van vindplaats B.

26. Deze verhouding is wellicht iets vertekend vanwege het feit dat het handgevormde aardewerk meer gefragmenteerd is dan het gedraaide aardewerk.

27. Vondstnummer 2-2-113 spoornummer 185: Het graf is niet verder opgegraven en nader onderzocht i.v.m. vervolgonderzoek op deze locatie. Desalniettemin zijn enkele verbrande scherven reeds geborgen, uitgezonderd de vermoedelijke urn (ruwwandig type Niederbieber 89). Het zijn scherven van een Oostgallisch terra sigillata bord (type Dragendorff 18/31), een geverfde beker met kerfsnede (Brunsting techniek C), en een ruwwandig bord (Brunsting 20). Dit laatstgenoemde bord heeft een kenmerkende van binnen geprofileerde rand en lijkt op het Niederbieber type bord 112. Hier dient te worden opgemerkt dat de wand echter aanmerkelijk schuin staat, en in lichte mate zelfs doet denken aan een (onbekend) deksel(type).

28. Zie ook voetnoot 10.

Afb. 23 Overzicht van alle vondsten van het opgravingsterrein.

6 Waardering van de vindplaatsen²⁹

Een waarderingsonderzoek leidt tot een oordeel over het archeologisch belang van een vindplaats of gebied. Naast belevingsaspecten als schoonheid en herinneringswaarde gelden als parameters voor kwaliteit enkele fysieke en inhoudelijke criteria. Daaronder vallen respectievelijk de mate van gaafheid en conservering, en de zeldzaamheid, informatie-waarde, context- of ensemblewaarde en representativiteit van een vindplaats (Tabel 2). Voor elk van de kwaliteitscriteria kan een vindplaats volgens het door de ROB toegepaste waarderingsstelsel worden beoordeeld en maximaal drie punten krijgen.³⁰ Hieruit kan een advies volgen over de vindplaats en eventueel een bespreking van de mogelijkheden tot behoud.

Voordat het archeologisch onderzoek in het plangebied Poeldijk Noordoost plaatsvond, speelde de belevingswaarde van het opgravingsterrein nauwelijks een rol. Men was vooral gericht op het agrarische en economische karakter van het gebied, en van enige, esthetisch-landschappelijke waarde was geen sprake, ook al omdat de oudheidkundige landschapselementen niet visueel waarneembaar waren. Bovendien had het gebied geen enkele herinneringswaarde; in elk geval niet uit de periode die met het afgelopen archeologisch onderzoek van doen had.

Nu echter duidelijk is geworden dat de mens in het verleden zijn sporen in dit landschap heeft nagelaten, maakt deze nieuw verworven kennis deel uit van de belevingswaarde van het gebied. Hierdoor ontstaat geleidelijk bij de gemeente Monster - en misschien op termijn bij de (toekomstige) bewoners - interesse om met de archeologische informatie rekening te houden bij de inrichting van het gebied. In de toekomst zou de archeologische kennis een bijdrage kunnen leveren aan de educatieve en recreatieve kwaliteit van het gebied. Momenteel echter speelt de belevingswaarde nauwelijks een rol en kunnen de vindplaatsen op grond daarvan niet als behoudenswaardig worden aangemerkt.

Dit zou wel kunnen gebeuren n.a.v. de waardering op basis van fysieke kwaliteitscriteria. Hierbij kan allereerst iets gezegd worden over *gaafheid* of de mate van versterking van beide vindplaatsen. Op vindplaats A is de bovenste laag van het toenmalige looppniveau geërodeerd als gevolg van de overstromingen die met de Duinkerker I - transgressiefase van doen hebben gehad. Hoewel het IJzertijdlooppniveau nagenoeg geheel is verdwenen, is het onderste gedeelte van de vondstlaag nog voor het grootste gedeelte intact. Van hieruit zijn de grondsporen zeer gaaf bewaard gebleven en ingegraven in het duin- en strandzand van de strandwal. Voor vindplaats B en het tussengebied geldt een gemiddelde score voor de gaafheid van de grondsporen. De Romeinse vegetatie- en/of cultuurlaag en de bewoningssporen zijn gedeeltelijk geërodeerd door de Middeleeuwse Duinkerker IIIB afzettingen. Desalniettemin resteerde van de bewoningssporen vaak nog een halve meter en konden tevens diverse oversnijdingen van sporen worden onderscheiden, waaruit een zekere periodisering kan worden afgelezen. De sporen van de kringgreppel, de grafheuvel en de centrale begraving met bijgaven waren betrekkelijk goed overgeleverd.

Als tweede fysieke criterium kan de *conservering*, of de mate waarin archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven, worden beoordeeld. Bij vindplaats A is die conservering als gemiddeld te beschouwen. Zowel in de onderliggende vondstlaag als in de grondsporen zelf zijn redelijk veel vondsten gedaan. Het keramische vondstmateriaal uit zowel de sporen als de vondstlaag is echter over het algemeen gefragmenteerd en vaak afgerond, versleten en soms verbrand. De conservering van (on)verkoelde botanische macroresten is redelijk te noemen. Bovendien zijn houtresten in de meest diepe, ingegraven fenomenen nog bewaard gebleven. De conservering van artefacten op vindplaats B en het tussengebied is eveneens als gemiddeld te waarderen. Het keramisch vondstmateriaal bestaat uit vrij grote stukken, die niet erg zijn verweerd of afgesleten. Ook is maar weinig materiaal verbrand, uitgezonderd het aardewerk uit de grafcontext. De botanische macroresten daarentegen zijn slecht geconserveerd. Er zijn geen onverkoelde zaden en maar weinig verkoelde resten aangetroffen. Het is echter niet uitgesloten dat het materiaal in diepere grondsporen, onder het grondwaterpeil, beter bewaard is gebleven en er tevens onverkoelde resten zullen worden teruggevonden.

Op basis van de fysieke kwaliteitscriteria mogen 5 punten aan vindplaats A en 4 punten aan vindplaats B worden toegekend (Tabel 2).

Een vindplaats wordt als behoudenswaardig aangemerkt als de fysieke criteria samen boven gemiddeld scoren (5 of 6 punten). Als de vindplaats middelmatig scoort (4 punten of minder) dient nog naar inhoudelijke kwaliteiten te worden gekeken om te bepalen of het

29. Zie ook Bijlage II.

30. Willems 1999. Een lage, gemiddelde of hoge waardering per parameter komt overeen met de toekenning van respectievelijk 1, 2 of 3 punten.

Vindplaats A Waarden	Criteria	Scores		
		hoog	midden	laag
Beleving	Schoonheid	n.v.t.		
	Herinneringswaarde	n.v.t.		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid		2	
	Informatie- & ensemblewaarde			1
	Representativiteit	n.v.t.		

Vindplaats B Waarden	Criteria	Scores		
		hoog	midden	laag
Beleving	Schoonheid	n.v.t.		
	Herinneringswaarde	n.v.t.		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid		2	
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid			1
	Informatie- & ensemblewaarde		2	
	Representativiteit	n.v.t.		

Tabel 2. Schematische weergave van waarderingscriteria van de vindplaatsen A en B.

terrein toch behoudenswaardig is.³¹ Daarbij spelen de kwaliteitscriteria *zeldzaamheid* en *informatie- en ensemblewaarden* een rol.

De nederzetting op vindplaats A is op basis van fysieke criteria reeds als behoudenswaardig aan te merken. Gelet op inhoudelijke criteria geldt bovendien dat, hoewel er aanzienlijk veel vindplaatsen uit de IJzertijd bekend zijn, grondsporen uit die periode betrekkelijk schaars zijn.³² De informatie- en ensemblewaarden scoren beduidend minder.

Voor vindplaats B en het tussengebied geldt eerder het omgekeerde, want schaars kan het voorkomen van inheems-Romeinse nederzettingen niet worden genoemd. Er zijn immers genoeg vergelijkbare nederzettingen bewaard gebleven of bekend geworden in het Zuidhollandse kustgebied.³³ Echter, het voorkomen van (minstens) een kringgreppelbegraafing én de combinatie van nederzetting en grafveld is uitermate zeldzaam te noemen.³⁴ Indien daarbij ook nog de relaties op microregionaal niveau worden betrokken met de Romeinse villa aan de Wateringseweg in Poeldijk, blijkt eens te meer het grote belang van deze vindplaats.³⁵

Samengevat kunnen de vindplaatsen A en B aan de hand van respectievelijk 8 en 7 punten beiden als behoudenswaardig worden getypeerd. De inhoudelijke kwaliteitsparameter van *representativiteit* hoeft daarvoor niet eens mee te tellen.³⁶

31. Willems 1999, 12-13. Als de verwachting is dat op de inhoudelijke criteria hoog zal worden gescoord dient de vindplaats in principe ook als behoudenswaardig te worden geacht. Willems betoogt dat dit 'vangnet' tot doel heeft om er voor te zorgen dat terreinen die van beperkte fysieke kwaliteit zijn, maar desondanks inhoudelijk van groot belang, niet in dit stadium al uit de beoordeling vallen.

32. Mond.meded. R.M. van Heeringen (ROB). Zie verder Van Heeringen 1992.

33. Bijvoorbeeld Wateringen tracé Provinciale weg S11/S54 (Hessing 1994, 437-438), Leidschendam (Hessing 1994, 424-426 ; Wiepking 1997), Rijswijk-De Bult (Bloemers 1978), en Den Haag-Wateringse Veld 2 (Bakker & Burnier 1997). Zie verder ook Van Ginkel & Waasdorp 1992.

34. Achteraf blijkt dat een vergelijkbare situatie mogelijk is aangetroffen tijdens het onderzoek naar een inheemse nederzetting in de Woudse Polder in het tracé van de A4 (Van den Broeke & Van Londen 1995, 40). Daar was echter niet duidelijk welke betekenis moest worden gegeven aan de twee kringgreppels (doorsneden > 10 m), want ondanks de vaststelling van ophoging binnen de kringgreppel, zijn er geen aanwijzingen gevonden dat het om graven ging. Zie ook Van Londen 1994, 428-429: vindplaats 1.17.

35. Bogaers 1979; Bloemers, Louwe Kooijmans & Sarfatij 1981, 96-99.

36. Representativiteit is echter alleen relevant als duurzaam behoud van de vindplaats gerealiseerd kan worden (Willems 1999, 11).

7 Conclusies en aanbevelingen

Concluderend kunnen op de onderzoeksvragen, zoals gesteld in hoofdstuk 3, de volgende antwoorden worden gegeven. Op vindplaats A is een grote hoeveelheid archeologische grondsporen aangetroffen van een nederzetting uit de IJzertijd. De omvang en begrenzing van de vindplaats kan niet exact worden vastgesteld, maar de bewoningskern mag op basis van de AAI-kartering en de dichtheid en verspreiding van de sporen van het afgelopen onderzoek op ongeveer 0,5 ha worden geschat. De aangetroffen nederzettingssporen zijn bijzonder gaaf geconserveerd. Dat geldt in mindere mate voor het ecologische materiaal en nog minder voor het keramische vondstmateriaal dat erg gefragmenteerd en verweerd was. De grondsporen zijn gegraven in het duin- en strandzand van een oude strandwal. Het eertijdse loopniveau en de vondst- of cultuurlaag uit deze periode zijn gedeeltelijk aangetaast door latere plaatafzettingen (Duinkerke I). In de hierna volgende tijd is het terrein onbewoond gebleven en heeft het gebied vanaf de Romeinse periode continu een agrarisch gebruik gehad, uitgezonderd de periode dat de kleiafzettingen van het Westlanddek (Duinkerke IIIB) het gebied beroerden.

Op vindplaats B zijn bewoningssporen van een inheems-Romeinse nederzetting uit de tweede helft van de 2^e eeuw aangetroffen. De begrenzing mag op basis van het AAI-rapport worden gesteld op minimaal 200 bij 200 meter. In de grondsporen zijn de configuraties van maximaal vier huisplaatsen en een vermoedelijk bijgebouw herkend. De kwaliteit van de geconserveerde sporen en vondsten is redelijk te noemen, ondanks het feit dat de afzettingen van het Westlanddek plaatselijk het Romeinse woonniveau aanzienlijk hebben geërodeerd. De nederzetting ligt op de oever- en geulafzettingen van de Gantel en de sporen zijn ingegraven vanaf de top van de Duinkerke I afzettingen.

Het gebied tussen vindplaats A en B is niet archeologisch 'leeg' maar daar bevinden zich de resten van een grafveld. Er is minstens één grafheuvel aangetroffen, waarvan naast de sporen van een kringgreppel ook de centrale begraving met bijgaven is waargenomen. Continuïteit van bewoning van vindplaats A naar vindplaats B, kan op basis van zowel de fysisch-geografische als de aardewerkgegevens volledig worden uitgesloten. Er is dus in die zin geen sprake van een groot nederzettingsterrein. Wel kan het tussengebied samen met vindplaats B voortaan als één bijzondere site worden aangemerkt, waar naast diverse bewoningsactiviteiten ook begravingen hebben plaatsgevonden. Beide vindplaatsen komen op basis van fysieke en/of inhoudelijke kwaliteitscriteria in aanmerking voor behoud.

Op grond van de conclusies van het uitgevoerde AAO en in aansluiting op de aanbevelingen van het Delftse AAI rapport³⁷ worden de volgende aanbevelingen gedaan:

Aangezien de nieuwbouwplannen van de Gemeente Monster reeds in een vergevorderd stadium zijn, is integraal behoud van een of beide vindplaatsen vermoedelijk niet meer mogelijk. Daarom wordt aanbevolen eerst archeologisch vervolgonderzoek te laten verrichten alvorens het gebied wordt bebouwd. Het is daarbij raadzaam dat men zich niet alleen maar richt op die specifieke plaatsen waar fysieke verstoringen op zullen treden, veroorzaakt door allerlei grondwerkzaamheden, maar ook de wetenschappelijk inhoudelijke vraagstellingen mee laat wegen bij het onderzoek. Dit geldt zowel voor de twee locaties als voor het gebied tussen de vindplaatsen. Het biedt naast de kans om de wetenschappelijke kennis te vergroten, ook de mogelijkheid om het cultuurhistorisch kader op lokaal niveau nader in te vullen.

LITERATUUR

- Bakker, C.B. & C.Y. Burnier 1997:** 's-Gravenhage: Wateringse Veld 2, in: R.M. van Heeringen & M. Meffert (red.), *Archeologische Kroniek van Holland 1996: II. Zuid-Holland, Holland 29*, 402.
- Bloemers, J.H.F., 1978:** *Rijswijk (Z.-H.), 'De Bult'. Eine Siedlung der Cananefaten*, Amersfoort (Nederlandse Oudheden), 8).
- Bloemers, J.H.F., L.P. Louwe Kooijmans & H. Sarfatij, 1981:** *Verleden Land. Archeologische opgravingen in Nederland*, Amsterdam.
- Bogaers, J.E., 1979:** Ein römisches Militärdiplomfragment aus Monster-Poeldijk, *BROB 29*, 357-371.
- Broeke, P.W. van den, 1986:** Zeezout: een schakel tussen west- en zuid Nederland in de IJzertijd en de Romeinse Tijd, in: M.C. van Trierum & H.E. Henkes (red.), *Landschap en bewoning rond de mondingen van Rijn, Maas en Schelde*, Rotterdam (Rotterdam Papers V), 91-114.
- Broeke, P.W. van den, 1987 a:** Oss-Ussen: De dateringsmiddelen voor de IJzertijd van Zuid-Nederland, in W.A.B. van der Sanden & P.W. van den Broeke (red.), *Getekend Zand: tien jaar archeologisch onderzoek in Oss-Ussen*, Waalre (Bijdragen tot de studie van het Brabants Heem), 23-43.
- Broeke, P.W. van den, 1987 b:** Oss-Ussen: het handgemaakte aardewerk, in W.A.B. van der Sanden & P.W. van den Broeke (red.), *Getekend Zand: tien jaar archeologisch onderzoek in Oss-Ussen*, Waalre (Bijdragen tot de studie van het Brabants Heem), 101-120.
- Broeke, P.W. van den & H. van Londen, 1995:** *5000 jaar wonen op veen en klei. Archeologisch onderzoek in het reconstructiegebied Midden-Delfland*, Utrecht.
- Brunsting, H., 1937:** *Het grafveld onder Hees bij Nijmegen. Een bijdrage tot de kennis van Ulpia Noviomagus*, Archaeologisch-historische bijdragen IV, Amsterdam.
- Bult, E.J. & J.-M. Groen, 1999:** Aanvullende Archeologische Inventarisatie in het plangebied Poeldijk-Noordoost, gemeente Monster, *Delftse Archeologische Rapporten 99-3*.
- Dragendorff, H., 1895:** Terra sigillata: ein Beitrag zur Geschichte der griechischen und römischen Keramik, *Bonner Jahrbücher 96-7*, 18-155.
- Es, W.A. van, 1994a:** Bataven in het Kromme-Rijngebied, in: W.A. van Es & W.A.M. Hessing (red.), *Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland: van Traiectum tot Dorestad (50 v.Chr.-900 n.Chr.)*, Utrecht, 22-35.
- Es, W.A. van, 1994b:** De Romeinse vrede, in: W.A. van Es & W.A.M. Hessing (red.), *Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland: van Traiectum tot Dorestad (50 v.Chr.-900 n.Chr.)*, Utrecht, 48-63.
- Gans, W. de, H. Kok & H. Zwaan, 1998:** *Vereenvoudigde Geologisch Kaart van Den Haag en omgeving*, 1: 50.000, NITG, TNO, Haarlem.
- Ginkel, E.J. van & J.A. Waasdorp, 1992:** *De archeologie van Den Haag. Deel 2: de Romeinse tijd*, Den Haag, VOM-reeks 1992-4.
- Haalebos, J.K., 1990:** *Het grafveld van Nijmegen-Hatert. Een begraafplaats uit de eerste drie eeuwen na Chr. Op het platteland van Noviomagus Batavorum*, (Beschrijvingen van de verzameling in het Provinciaal Museum G.M. Kam te Nijmegen, 11).
- Heeringen, R.M. van, 1983:** 's-Gravenhage in archeologisch perspectief, in: De bodem van 's-Gravenhage, *Mededelingen Rijks Geologische Dienst, volume 37-1*, (1984), 96-126.
- Heeringen, R.M. van, 1992:** The Iron Age in the Western Netherlands III, IV, V: Site Catalogue and Pottery Description, Map Sheet 2,3, and Synthesis, with an appendix by G.F. IJzereef, F.J. Laarman and R.C.M.G. Lauwerier, Amersfoort, 7-266.
- Hessing, W.A.M., (red.) 1994:** *Archeologische Kroniek van Holland 1993, II. Zuid-Holland, Holland 26*, 412-455.
- Holwerda, J.H., 1923:** *Arentsburg, een Romeinsch militair vlootstation bij Voorburg*, Leiden.
- Londen, H. van, 1994:** Midden-Delfland 4: Woudse polder, vindplaatsen 1.17 & 1.23, in: W.A.M. Hessing (red.), *Archeologische Kroniek van Holland 1993, II. Zuid-Holland, Holland 26*, 427-431.
- Modderman, P.J.R., 1949:** Enkele aantekeningen over de bewoningsgeschiedenis van het Westland, *Boor en Spade 3*, 201-211.
- Oelmann, F., 1914:** *Die Keramik des Kastells Niederbieber*, Frankfurt a.M. (Materialien zur römisch-germanischen Keramik, I), (herdr. Bonn 1964).
- Sanden, W.A.B. van der, 1987:** Oss-Ussen: de grafvelden, in: W.A.B. van der Sanden & P.W. van den Broeke (red.): *Getekend zand. Tien jaar archeologisch onderzoek in*

Oss-Ussen, Waalre (Bijdragen tot de studie van het Brabantse heem, 31), 69-80.

Staalduinen C.J. van, 1979: *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland 1 : 50.000, blad Rotterdam West (37W)*, Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Stuart, P., 1963: *Gewoon aardewerk uit de Romeinse legerplaats en de bijbehorende grafvelden te Nijmegen*, Leiden (Beschrijving van de verzamelingen in het Rijksmuseum G.M. Kam te Nijmegen, 6 / *OML*, 43, (1962, suppl).

Vos, W.K., in druk: De inheems-Romeinse huisplattegronden van De Horden te Wijk bij Duurstede, *Rapportage Archeologische Monumentenzorg*, Amersfoort.

Wiepking, C.G., 1997: *Leidschendam-Leeuwenbergh: 'Erfgoed der Erven'*, doctoraalscriptie AIVU (ongepubliceerd).

Willems, W.J.H., 1999: *Waardering en selectie van onroerende archeologische monumenten*, 12^e concept, Amersfoort (ROB Notitie).

Bijlage I. Waardering van botanisch materiaal (K. Hänninen).

In het begin van 2000 heeft het ADC een AAO uitgevoerd aan de noordoostzijde van Poeldijk in de gemeente Monster. De grondwaterspiegel in dit gebied ligt op ongeveer 0,70 m ÷ NAP (1,10 m- MV). De vier meter brede proefsleuven volgen de toekomstige wegcunetten waar de riolering zal worden aangelegd. Bij het AAO zijn twee vindplaatsen aangetroffen. Op vindplaats A zijn sporen van een nederzetting daterend uit de IJzertijd aangetroffen, en op vindplaats B een omvangrijke inheems-Romeinse nederzetting. Van elke vindplaats is één monster voor archeobotanisch onderzoek genomen. Doel van dit onderzoek is de waardering van het botanische materiaal, waarmee uitspraken en dus aanbevelingen zouden kunnen worden gedaan over de verwachte conservering van botanisch materiaal op beide vindplaatsen, i.v.m. eventueel vervolgonderzoek dan wel voor de bepaling van de behoudenswaardigheid van het onderzoeksgebied.

Het monster uit vindplaats A (vondstnummer 0067) is afkomstig uit de vulling van een waterput, onder de grondwaterspiegel op een diepte van ca. 1,40 m ÷ NAP (1,80 m- MV). Het monster uit vindplaats B (vondstnummer 0116) komt uit een paalkuil van wat vermoedelijk een huisplattegrond is geweest. Dit monster is genomen boven de grondwaterspiegel. De monsters (volumes 10 l resp. 3 l) zijn gezeefd over een set zeven met maaswijdtes van 2.0, 1.0, 0.5 en 0.25 mm. Vervolgens zijn zij door L. Kubiak-Martens (BIAX) onder een opvallend-lichtmicroscop met vergrotingen tot 40x bekeken. Hierbij zijn de soorten, aantallen en conserveringstoestand van de plantenresten genoteerd.

De resultaten van dit onderzoek staan in Tabel 3. Monster 0067 uit vindplaats A bevat enkele verkoolde korrels van gerst (*Hordeum vulgare*) en emmertarwe (*Triticum dicoccon*) en onverkoolde zaden van wilde planten. De dichtheid is niet erg hoog. Monster 0116 uit vindplaats B bevat voornamelijk gemineraliseerde zaden. Daarnaast zijn ook enkele verkoolde zaden van wilde planten aangetroffen. De aardbei (*Fragaria vesca*) en de vlier (*Sambucus nigra*) kunnen gegeten zijn. Ook hier is de dichtheid laag.

Op basis van slechts één monster per vindplaats is het niet mogelijk om betrouwbare uitspraken te doen over de behoudenswaardigheid met behulp van botanisch materiaal. Het monster uit vindplaats A kwam uit een waterput onder het grondwaterniveau. Hierin is onverkoold materiaal bewaard gebleven. De dichtheid is relatief laag en er zijn geen extreem kwetsbare soorten in aangetroffen. De conservering is dan ook redelijk te noemen. Het monster uit vindplaats B is genomen boven de grondwaterspiegel en bevat dan ook geen onverkoolde zaden. Er is weinig verkoold materiaal aangetroffen. De conservering is slecht.

Aangezien het grondwater relatief dicht onder het maaiveld ligt, is de kans groot dat in de diepere grondsporen onverkoold botanisch materiaal zal worden aangetroffen. Het vinden van verkoolde plantenresten is afhankelijk van toeval. Gezien het minieme aantal monsters en de kleine steekproef die het AAO vertegenwoordigt, is het niet mogelijk om een voorstelling te doen over de waarde van de vindplaats voor botanisch onderzoek.

vindplaats	A	B	
vondstnummer	67	116	
put-vlak-spoor	2-2-99	3-1-209	
Aardewerk	x	xx	
Bot	x	x	
Houtskool	x	x	
Cenococcum geophilum	x	.	
<u>Verkoold</u>			
Cerealia	2	.	Graan
cf. Hordeum	1	.	Gerst?
Hordeum vulgare	1	.	Gerst
Triticum dicoccum (glume base)	1	.	Emmertarwe (aartjesbasis)
Poaceae	1	.	Grassenfamilie
Rumex crispus type	.	2	Krulzuring-type
indet.	.	2	Niet determineerbaar
<u>Onverkoold</u>			
Alisma plantago-aquatica	1	.	Waterweegbree
Atriplex patula/prostrata	10	.	Uitstaande/spiesmelde
Chenopodium album	36	.	Melganzenvoet
Chenopodium urbicum type	2	.	Ganzenvoet-type
Juncus gerardi	6	.	Zilte rus
cf. Stachys	1	.	Andoorn?
Urtica urens	2	.	Kleine brandnetel
<u>Geminaliseerd</u>			
Atriplex patula	.	1	Uitstaande melde
Atriplex patula/prostrata	.	1	Uitstaande/spiesmelde
Atriplex prostrata	.	2	Spiesmelde
Brassicaceae	.	1	Kruisbloemenfamilie
Chenopodiaceae	.	1	Ganzenvoetfamilie
Erysimum cf. hieracifolium	.	2	Stijve steenraket?
Fragaria vesca	.	1	Aardbei
Sambucus cf. nigra (fragm.)	5	.	Gewone vlier?
Urtica dioica	.	1	Grote brandnetel
indet.	.	1	Niet determineerbaar

Tabel 3. Resultaten van de archeobotanische waardering van vindplaatsen A en B.

Bijlage II. Waardering van de vindplaatsen.

Vindplaats A

Karakter

- *vondstcategorieën
- *vondststrooiing
- *antropogene grondsporen
- *gebouws sporen
- *omvang vindplaats

- *landschappelijke situering
- *bewonings/activiteitsfasen

Nederzettingssporen uit de IJzertijd

Aardewerk, natuursteen, bot, klei, enzovoort.

De vondststrooiing is niet berekend

Kuilen, greppels, paalkuilen en -gaten

Niet herkend, maar niet uitgesloten

De omvang staat niet exact vast. Vermoedelijke bewoningskern heeft een oppervlak van 0,5 ha.

Strandwal afgedekt door mariene plaatafzettingen (Duinkerke I)

IJzertijd: bewoning, Romeinse tijd: agrarisch gebruik

Kwaliteit

Gaafheid

- *aanwezigheid en gaafheid sporen

Redelijk tot goed

Er zijn grondsporen aangetroffen in de vorm van kuilen, greppels en paalkuilen / -gaten. Ze hebben maximaal nog een diepte van 1,50 m onder vlak niveau.

- *ruimtelijke gaafheid

- *stratigrafie intact

- *mobilia in situ

- *ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling

- *ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen

Een groot deel van de vindplaats lijkt geheel intact.

Alleen het loopniveau uit de IJzertijd is aangetast, maar de onderliggende vondstlaag en het oorspronkelijke bodemprofiel zijn intact.

De mobilia uit de grondsporen liggen in situ.

Zowel de vondstlaag als de sporenbevatten redelijk veel (gefragmenteerd) vondstmateriaal.

De sporen bevatten redelijk veel vondstmateriaal. Ook de boven de sporen gelegen cultuurlaag bevat (gefragmenteerd) vondstmateriaal.

Conservering

- *conservering artefacten

- *conservering ecofacten

Redelijk

Artefacten zijn, enkele uitzonderingen daargelaten, verweerd, gefragmenteerd en ook vaak verbrand.

In een monster uit een waterput zijn zowel verkoelde als onverkoelde resten aangetroffen. De dichtheid is relatief laag en de conservering is redelijk te noemen. In de waterput zijn bovendien houtresten aangetroffen.

Zeldzaamheid

Hoewel we redelijk wat Zuidhollandse vindplaatsen uit de IJzertijd kennen, zijn grondsporen van dergelijke nederzettingen betrekkelijk schaars.

Informatiewaarde

Er bestaat een zekere kennislacune aangaande (de grondsporen van) IJzertijd nederzettingen in het Zuidhollandse kustgebied.

Ensemblewaarde

De landschappelijke context is niet voldoende zichtbaar maar lijkt op de hoge delen nog redelijk intact, ondanks de latere Duinkerke I afzettingen. De archeologische context is onvoldoende bekend.

Representativiteit

n.v.t.

Vindplaats B

Karakter	Bewoningssporen uit de Romeinse tijd en (minstens een) Romeinse grafheuvel(s)
*vondstcategorieën	Aardewerk, baksteen, bot, natuursteen, slak, metaal, glas
*vondststrooiing	De vondststrooiing is niet berekend.
*antropogene grondsporen	Kuilen, greppels, paalkuilen en -gaten, kringgreppel.
*gebouws sporen	Er zijn vier mogelijke huisplaatsen herkend en een bijgebouw
*omvang vindplaats	De omvang van de nederzetting mag op basis van de AAI worden gesteld op minimaal 200 x 200 m. De omvang van het grafveld is niet bekend.
*landschappelijke situering	Oever- en geulafzettingen (Duinkerke I) op een voormalige strandwal
*bewonings/activiteitsfasen	Romeinse tijd: bewoning en begraving(en).
Kwaliteit	
<i>Gaafheid</i>	Matig tot redelijk
*aanwezigheid en gaafheid sporen	Er zijn veel grondsporen aanwezig, die elkaar geregeld oversnijden, maar waarvan over het algemeen de bovenkant is afgetopt door de afzettingen van het Westlanddek.
*ruimtelijke gaafheid	De nederzettingssporen zijn voor een aanzienlijk gedeelte intact. Van de grafheuvel was naast de kringgreppel ook een deel van het heuvellichaam nog herkenbaar.
*stratigrafie intact	Het Romeinse loopniveau en de cultuurlaag is plaatselijk verdwenen door erosie van het Westlanddek.
*mobilia in situ	De mobilia uit de grondsporen liggen deels in situ en deels op 'vuile' vlak delen.
*ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling	Het 'vuile' vlak, de cultuurlaag en de sporen bevatten vondstmateriaal.
*ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen	In de grondsporen bevinden zich redelijk wat vondsten.
<i>Conservering</i>	Redelijk
*conservering artefacten	De artefacten zijn betrekkelijk groot, weinig verweerd en nauwelijks gesleten of verbrand.
*conservering ecofacten	De botanische macroresten zijn slecht geconserveerd, maar het is niet uitgesloten dat in diepere grondsporen goed geconserveerd materiaal kan worden aangetroffen.
<i>Zeldzaamheid</i>	Inheems-Romeinse nederzettingen zijn niet zeldzaam in het onderzoeks gebied. Begravingen in niet-militaire context, en zeker de kringgreppel structuren, daarentegen wel.
<i>Informatiewaarde</i>	Het onderzoek naar bewoning & begraving in deze periode past in diverse onderzoeks programma's van archeologische instellingen, waaronder o.a. universitaire instituten en de ROB kunnen worden gerekend.
<i>Ensemblewaarde</i>	De meerwaarde van de site stoelt op de archeologisch-landschappelijke context (nederzetting-grafveld-villa) en relaties binnen de micro-regio
<i>Representativiteit</i>	n.v.t.